

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

INSTITUTIONEN FÖR LITTERATUR
IDÉHISTORIA OCH RELIGION

Jesus, en hängiven farisé?

En jämförelse mellan Matteusevangeliets Jesus och
en modern syn på fariseerna.

Jesus, a Pious Pharisee?

A Comparison Between Matthew's Jesus and a Modern view of the
Pharisees.

Mattias Dufvevind

Termin: VT 2018

Kurs: Examensarbete i Teologi 15 HP

Nivå: Kandidatnivå

Handledare: Gunnar Samuelsson

Abstract:

This paper is a comparative investigation between the Pharisees and Jesus as described in the Gospel of Matthew. The paper aims to investigate if Jesus was only a pious Jew or if he was a Pharisee and the method used for this investigation is a comparative literary study. The analysis aims to describe how modern research views the Pharisees, and the discussion compares this view with Matthew's description of Jesus to see what they had in common. The most important results of this paper are that the Pharisees was a group who cared for their "Oral Torah" which turned out in their rituals of which they were extremely accurate which resulted in their careful observation of the Sabbath, ritual purity, different food laws, and tithing. Jesus on the other hand though he sharply debated with them did not differ much from their practice of the Law, and he was very familiar with their art of debate. The conclusion is therefore that the Pharisees was the group of which Jesus had most in common, but with that said, the proof of Jesus being a Pharisee are too weak.

Nyckelord: Jesus, farisé, fariseer, fariseerna, Matteus, Matteusevangeliet, evangelierna, Josefus, Talmud, Mishnah, Torah, sabbat, sabbaten, E.P Sanders, Jacob Neusner.

Innehållsförteckning

Abstract:	ii
Innehållsförteckning.....	iii
Kapitel 1: Inledning.....	1
1.1. Syfte och frågeställningar.....	1
1.2. Avgränsningar.....	1
1.3. Metoder	2
1.4. Tidigare forskning	3
1.5. Material	6
1.5.1. Josefus.....	6
1.5.2. Nya testamentet	6
1.5.3. Talmud	6
1.5.4. Dödahavsrullarna	7
Kapitel 2.....	8
Analys: Vilka var fariseerna?.....	8
2.1. Fariseerna i Josefus	8
2.2. Fariseerna i Talmud.....	10
2.3. Fariseerna i Nya testamentet	15
2.4. Fariseerna i Dödahavsrullarna.....	17
2.5. Den samlade bilden av fariseerna.....	17
2.6. Sammanfattning	21
Kapitel 3	22
Diskussion: Hur förhöll sig Jesus i Matteusevangeliet till fariseerna?.....	22
3.1. Matt 5:17-20, 21-48.....	23
3.2. Matt 9:10-13	25
3.3. Matt 12:1-8.....	28
3.4. Matt 15:1-11	29
3.5. Matt 23:2-3.....	31
3.6. Matteusevangeliets framställning av Jesus	33
3.7. Sammanfattning	35
3.8. Egna reflektioner	37
Kapitel 4: Slutsats.....	39
Bibliografi.....	41
Primärkällor.....	41

Sekundärkällor	41
Appendix: Urkunder	44
Josefus	44
Talmud.....	50

Kapitel 1: Inledning

Fariseerna är Nya testamentets mest utskällda grupp och kanske den mest missförstådda idag. Många teologiska verk har framställt dem negativt sedan evangelierna författades, men var fariseerna verkligen värda all den negativa uppmärksamhet de fått? Sedan bibelforskningen tog sin start i slutet av 1700-talet har forskare kritiserat fariseerna och därför läser vi om dem idag med en negativ syn. Fariseerna som stereotyp för ondskan har ofta lästs ut ur de synoptiska evangelierna. Den läsningen i kombination med Johannes evangeliums negativa ord om judarna och vissa delar av Paulus brev har legat till grund för mycket antisemitism under många sekler.

Den här uppsatsen ämnar att anlägga ett annat perspektiv på fariseerna och jämför den moderna forskningens syn på dem med vissa av Jesu debatter med dem i Matteusevangeliet. Det är dock inte helt enkelt att ge en samlad bild av den moderna forskningen angående fariseerna eftersom den pekar åt många olika håll. Därför lägger kapitel två en grund i att analysera olika bilder av fariseerna, vilket görs genom en analys och debatt mellan olika författare. När bilden av fariseerna etablerats jämförs de i kapitel tre med hur Jesus framställs i Matteusevangeliet. Uppsatsens faktadel är alltså uppdelad i två kapitel, varav kapitel två lägger grunden för vilka fariseerna var och kapitel tre jämför resultatet med Matteus Jesus för att se vad de hade gemensamt. På grund av uppsatsens begränsade omfång måste jag begränsa mig till ett fåtal perikoper där Jesus debatterade med fariseerna.

1.1. Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att jämföra den bild av Jesus som Matteus ger med vad vi vet om fariseerna utifrån modern forskning. Den moderna forskningen av fariseerna grundar sig på Josefus, Nya testamentet, Talmud och Dödahavsrollarna. Dessa primärkällor kommer användas tillsammans med sekundärlitteratur för att undersöka vilka fariseerna var. Sedan kommer den sammanfattade bilden av fariseerna användas för att undersöka hur Jesus förhöll sig till dem. För att nå fram till syftet används följande frågeställningar: Går det genom modern forskning komma fram till en rimlig slutsats om vilka fariseerna var? Hur förhåller sig Jesus till fariseerna i Matteusevangeliet?

1.2. Avgränsningar

Materialet avgränsas till de texter som handlar om fariseernas trosliv och praxis och för det används vissa av Josefus och Nya testamentets texter, samt Dödahavsrollarna. Även material från Mishnah, som Jacob Neusner har påvisat handla om fariseerna före år 70 och som han översatt till engelska

används för att skapa en bild av fariseernas trosliv och praxis. Hans resultat sätts i kontrast mot E.P Sanders forskning om den allmänna judendomen under Jesu tid.

1.3. Metoder

Valet av metod är extremt viktigt för en uppsats eftersom resultatet är direkt avhängigt den metod som är vald och man arbetat efter. För min del är det därför viktigt att använda en metod som gör rättvisa åt det historiska materialet som beskriver fariseerna. Uppsatsens huvuddel är kapitel tre där Matteus syn av Jesu relation till fariseerna analyseras och ses över. För att kunna göra en korrekt jämförelse mellan fariseerna och Matteus bild av Jesus är det därför av största vikt att kapitel två kommer fram till en ordentlig slutsats om vilka fariseerna var. För att göra det kommer ett studie av fariseerna ske utifrån vissa urkunder (Josefus, Nya Testamentet, Talmud och till viss mån Dödahavsrollarna). Målet med andra kapitlet är att lägga en grund för vilka de historiska fariseerna var och därför lämpar sig en *formkritisk* (eng. *form-criticism*) metod bäst. Den formkritiska metoden analyserar traditioner som ligger till grund för en text.¹ Det är alltså den kulturella och politiska bakgrunden till texten som analyseras genom att leta efter små traditioner som upptagits i den färdiga texten.² Metoden beskriver den situation författaren eller författarna levde i, enligt Tate.³ Det är den formkritiska metoden som Jacob Neusner använt sig av när han närmat sig fariseerna i Mishna och Tosefta. För att kunna förstå hur Jesus har interagerat med fariseerna i Matteusevangeliet är grunden i kapitel två oerhört viktig, eftersom slutsatsen i kapitel två blir avstampet för analysen av Jesu förhållande till dem i kapitel tre. Neusners resultat av Mishnah och Tosefta kommer därför jämföras med Josefus och Nya testamentets och till viss del med Dödahavsrollarnas beskrivning av fariseerna för att på så sätt försöka komma fram till vilka fariseerna var. Jag är beroende av Neusners undersökning eftersom han på ett fundamentalt sätt har förändrat synen på fariseerna sedan hans bok *Rabbinic Traditions About the Pharisees Before 70* publicerades. En egen undersökning av vilka fariseerna var hade inte varit produktivt, då det tagit för mycket utrymme, varför jag har valt att följa Neusners analys av fariseerna före år 70. I det andra kapitlet görs alltså ingen egen djupgående formkritisk metodologisk analys utan sekundärkällorna har redan utfört det mesta av analysen och jag diskuterar deras resultat. Så långt det är möjligt vill jag komma åt vilka de historiska fariseerna var, men en uppsats i den här storleken kommer endast skrapa något på ytan av ämnet. Någon direkt konsensus råder inte heller och E.P Sanders och Jacob

---

¹ Tate, Randolph W, *Biblical Interpretation. An Integrated Approach* 3 ed (Peabody, Hendrickson Publishers, 2008), 277-279.

² Ibid.

³ Tate, 2.

Neusner var oense om vilka fariseerna var ända till Neusners död 2016. Jag argumenterar ändå för en slutsats jag anser vara rimlig och redovisar resultatet i sammanfattningen.

När evangeliernas syn på fariseerna framställs kommer tvåkällshypotesen hänvisas till. Tvåkällshypotesen hävdar att Matteus och Lukas likheter beror på att de båda har använt två gemensamma källor när de författat sina respektive evangelier, nämligen Markus och Q. Teorin är visserligen inte accepterad av alla, men är en arbetshypotes för många forskare sedan 1830-talet, enligt Cecilia Wassén och Tobias Hägerland.⁴ Jag utgår därmed ifrån tvåkällshypotesen som arbetsmetod när jag diskuterar de historiska fariseerna utifrån Nya testamentets källor. Det är en metod som enligt Tate omnämns *traditionskritik* och går ut på att hitta muntliga traditioner som ligger till grund för en text.⁵

Kapitel tre kommer att undergå något andra premisser än kapitel två eftersom undersökningen där går ut på att jämföra Matteusevangeliets bild av Jesus och fariseerna och inte förhållandet den historiske Jesus hade med fariseerna. Uppsatsens huvuddel kommer använda sig av vad Tate kallar *formell-kritik* (*formal criticism*, eller *New Criticism*) för att studera själva texten.⁶ Med den metoden är målet att komma åt textens universum och vad texten vill förmedla och inte i första hand vad som ligger bakom. Dock kommer lite av den formkritiska metoden användas också i studiet av Matteusevangeliets bild av Jesus och fariseerna, för att lite grann se vad som låg bakom Matteus text. Men det är inte den historiske Jesus som främst ämnas att undersökas utan hur Jesus i Matteusevangeliet interagerar med fariseerna.

1.4. Tidigare forskning

Fariseerna har ofta varit ett svårt ämne att studera, eftersom den syn som framkommer om dem är beroende av källor som kan tolkas olika. Innan Neusner gjorde sitt banbrytande arbete studerades ofta fariseerna utifrån olika perspektiv beroende på om forskaren var en kristen eller en jude, enligt Saldarini.⁷ De kristna under 1800-talet tenderade att lita på Josefus och Nya testamentets beskrivningar av fariseerna, medan judarna använde sig av den rabbiniska litteraturen. Bilderna som dessa olika källor ger är fundamentalt olika, vilket ledde till att judarna tänkte sig fariseerna som goda förebilder medan de kristna forskarna ansåg att fariseerna var onda stereotyper. De kristna ville inte erkänna de judiska texterna, eftersom de var sena och judarna ansåg att de kristna hade en

---

⁴ Wassén, Cecilia och Tobias Hägerland. *Den okände Jesus. Berättelsen om en profet som misslyckades* (Stockholm, Bokförlaget Langenskiöld, 2016), 74.

⁵ Tate, 281.

⁶ Tate, 184-185.

⁷ Saldarini, Anthony J, "Pharisees." In Freedman, David Noel (red.). *Anchor Bible Dictionary*. 5 vol. (New York: Doubleday, 1992), 5.289–303 (5.289).

felaktig bild av fariseerna, eftersom källorna var tendentiösa. I och med rabbinen Abraham Geiger (1810-1874) började en ny era i studiet av fariseerna. Han var den första som på ett inflytelserikt sätt började ta sig an fariseerna utifrån båda gruppernas perspektiv och med honom följde flera judiska och kristna forskare som kom att friskt använda sig av alla olika källor, dock utan att kritiskt granska dem först, enligt Saldarini.⁸ På det viset kan man säga att Geiger lade grunden för den moderna forskningen av fariseerna, även om det dröjde nästan hundra år innan fariseerna började studeras på ett betydligt mer akademiskt sätt.

John Bowker skrev en bok om fariseerna 1973, *Jesus and the Pharisees*, som kom att bli både populär och inflytelserik. Han visade i sin bok att begreppet *perushim*⁹ är ett komplicerat begrepp inom Talmud eftersom det endast används som ett nedsättande ord från andra grupper. Således benämner fariseerna sig själva aldrig som *perushim* utan benämns endast så av saddukeerna i Talmud. Eftersom att ordet betyder avskild kan det enligt Bowker avse alla grupper som var avskilda från saddukeerna varför ordet *perushim* endast med försiktighet kan utläsas som fariseer.¹⁰ Men Bowker menade också att fariseerna som beskrivs i Nya testamentet var en elitistisk grupp som var uteslutna från den allomfattande fariseiska rörelsen som hade vunnit gehör i Israel under Jesu tid. Bowker menade också att Jesus inte var lika angelägen som fariseerna att hålla sig till orala Torah, utan att han istället undervisade att det var tron som attraherade Gud och inte människans gärningar.¹¹

Jacob Neusner (1932-2016) var en av judisk forskare och professor som haft ett enormt genomslag i forskningen på fariseerna. Han är en av världens mest utgivna författare och lade en stark grund för modern forskning av fariseerna. Hans verk, *The Rabbinic Traditions About the Pharisees Before 70*, har blivit banbrytande, eftersom han undersökte hela Mishnah och Tosefta, vilka är de tidigaste lagren av Talmud, för att hitta vad som är historiskt troliga traditioner om fariseerna. Saldarini har i sin fina översikt om fariseerna visat att Neusners system för att studera fariseerna gick ut på att visa att en text kan beskriva fariseerna tillförlitligt, om och endast om, en annan källa som är max en generation senare än den första kan hänvisa till den första källan.¹² Det har lett till en väldigt god rekonstruktion av dem som visar att de mestadels höll på med tionde och olika slags matregler och renhetsregler. Jag har dock valt att hänvisa till en annan av Neusners

---

⁸ Saldarini, *Pharisees*, 2.

⁹ *Perushim* betyder avskild och är det ord som främst används i Talmud för att beskriva fariseerna. Problemet är bara att ordet kan användas för att beskriva alla grupper som står utanför den egna, varför det blir svårt att avgöra när fariseerna avses eller inte.

¹⁰ Bowker, John, *Jesus and The Pharisees* (Cambridge, Cambridge University Press, 1973), 5.

¹¹ Bowker, 43.

¹² Ibid.

böcker, *The Pharisees, Rabbinic Perspectives*, eftersom den är en förkortning av *The Rabbinic Traditions About the Pharisees Before 70* men ändå innehåller all den viktiga information som behövs för en uppsats i den här storleken.¹³ Jag har valt att använda mig av just Neusners verk eftersom han har blivit allmänt erkänd som forskare om fariseerna och oftast hänvisas till som banbrytande av andra forskare. Det finns således ett före och ett efter Neusners forskning att förhålla sig till.¹⁴

E.P Sanders är en av de mest tongivande forskarna på judendom idag och har skrivit flera inflytelserika böcker som har satt både Jesus och Paulus i deras judiska sammanhang. Han är professor vid Dukes Universitet och enligt Cecilia Wassén har E.P Sanders blivit mycket inflytelserik inom judisk forskning och enligt henne beskriver han på ett adekvat sätt vad som var relevant i judisk liv under Jesu tid.¹⁵ Sanders har argumenterat för att det i Palestina under Jesu tid fanns en judendom som alla judar praktiserade och som handlade om rituell renhet, matregler, synen på templet, o.s.v.¹⁶ Enligt E.P Sanders hade alla judar en minsta gemensam nämnare och därför delade fariseerna och Jesus många liknande uppfattningar. Det ledde Sanders att anta att källorna som visar meningsskiljaktigheter mellan fariseerna och Jesus måste vara uppdiiktade av den senare kyrkan och därmed härstamma från en tid då kyrkan och judarna hade kommit i konflikt med varandra. Därför fanns det inte heller någon grund för debatten mellan fariseerna och Jesus, enligt Sanders.¹⁷

Roger Amos har som huvudtes i sin bok, *Hypocrites and Heroes*, liksom John Bowker tolkat judendomen under Jesu tid som att alla judar var fariseer och de fariseer som omnämns i de synoptiska evangelierna endast var myndighetsutövande. Därmed anser han att Jesus var en farisé, eftersom alla judar förutom de som var uteslutna ifrån gruppen, var fariseer.¹⁸

Hyam Maccoby har i sin bok, *Jesus the Pharisee*, liksom Amos tolkat det som att Jesus var en farisé.¹⁹ Han antar att Jesus menade att fariseerna var de bästa tolkarna av den judiska lagen men att de var uppdelade i två olika grupper, Hillel och Shammai, varav Hillel var den mest människovänliga av dem. Han argumenterar också för att Jesus var en extremt helig man som

---

¹³ Neusner, Jacob, *The Pharisees, Rabbinic Perspectives* (New Jersey, KTAV Publishing House, 1973), ix.

¹⁴ Se argumentationen på sid 11 och fotnot 47.

¹⁵ Wassén, Cecilia, *The Jewishness of Jesus and Ritual Purity* (2016), 15.

¹⁶ Sanders, Ed Parish, "Common Judaism explored" in *Common Judaism: Explorations in Second Temple Judaism*, ed Wayne O. McCready and Adele Reinhartz (Minneapolis, Fortress Press, 2008), 20.

¹⁷ Sanders, Ed Parish, *Jesus and Judaism, 6th ed* (London, SCM Press, 2004), 51.

¹⁸ Amos, Roger, *Hypocrites or Heroes: The Paradoxical Portrayal of the Pharisees in the New Testament* (Eugene, Wipf and Stock, 2015), 24, 118-119.

¹⁹ Maccoby, Hyam, *Jesus the Pharisee* (London, SCM Press, 2003), 29.

vördades av fariseerna och att Jesus kritik mot dem endast gick ut på att få dem att leva efter samma heliga standard som han själv gjorde.²⁰

1.5. Material

1.5.1. Josefus

Josefus beskriver fariseerna praxis och teologi mycket sparsamt och det sker ofta med en negativ underton. En del har hävdats att han själv var en farisé men Steve Mason har visat att det inte är särskilt troligt.²¹ Mason menar istället att Josefus var tvungen att närma sig fariseernas läror för att kunna utträta något i sin roll som aristokrat i Israel.²² Eftersom han många gånger var negativ mot fariseerna kan man anta att han skrev sanningsenligt när han när han tillkännagav att fariseerna hade ett stort inflytande över folket.

1.5.2. Nya testamentet

Nya testamentet framställer överlag fariseerna negativt och måste läsas med kritiska ögon, eftersom informationen som framkommer om dem skrevs ner efter att templet hade fallit i Jerusalem år 70 och fariseernas efterträdare, rabbinerna, hade börjat få makt över landet. Evangelisterna skriver alltså utifrån en situation av *sitz im leben*, i en tid då kyrkan hade börjat komma i konflikt med rabbinerna. Det gör att informationen om fariseerna kan vara negativt vinklad, eftersom evangelisterna kan ha haft viljan att framställa fariseerna värre än vad de var för att Jesus på så sätt skulle framstå i ett bättre ljus enligt Roger Amos.²³

1.5.3. Talmud

Informationen i Talmud är väldigt omfattande, men också väldigt sent nedskriven (ca 200-talet till 800-talet). Endast efter en noggrann analys kan man närma sig någon information om vad som hände innan templets fall år 70, eftersom många perikoper som sägs handla om fariseerna är väldigt sena och kan vara rena påhitt. Rabbinerna skämdes inte för att fritt blanda material från olika tider och platser för att det skulle passa in i deras argumentation, enligt Amy-Jill Levine.²⁴ Jag kommer att använda mig av utvalda delar översatta till engelska som finns tillgängliga vid www.sefaria.org och vissa texter som Neusner har tillhandahållit och översatt till engelska.

---

²⁰ Maccoby, 34.

²¹ Mason, Steve, "Josephus's Pharisees: The Narrative," in *In Quest of the Historical Pharisees*, ed. Jacob Neusner and Bruce Chilton (Waco, Baylor University Press, 2007), 3-40 (32-33).

²² Ibid.

²³ Amos, 12.

²⁴ Levine, Amy-Jill, *The Misunderstood Jew: The Church and the Scandal of the Jewish Jesus* (New York, HarperCollins Publishers, 2007), 29.

1.5.4. Dödahavsrollarna

Dödahavsrollarna är unika i det att de hittades i Qumran efter att ha varit glömda sedan vår tideräknings början. Det innebär att forskare fick en otrolig insikt om judiskt liv utifrån en judisk grupps synvinkel vid tiden för Jesu liv. Till viss del kan Dödahavsrollarna användas för att ge en rekonstruktion av fariseerna men de är negativa mot andra grupper än den egna och därför tendentiösa. De flesta forskare är dock överens om att ”the seekers of smooth things” är fariseerna.²⁵ Beskrivningen av dem däremot måste tas emot med en stor portion försiktighet.

---

²⁵ VanderKam, James C, ”The Pharisees and the Dead Sea Scrolls” In *In Quest of the Historical Pharisees*, ed. Jacob Neusner and Bruce Chilton (Waco, Baylor University Press, 2007), 225-236 (225).

Kapitel 2

Analys: Vilka var fariseerna?

Vid en analys av det historiska materialet angående fariseerna uppstår det dilemma som John Bowker uppmärksammade, att det finns för mycket och för lite information.²⁶ Det är för lite information, eftersom det inte finns så många ställen som uttryckligen handlar om fariseerna och därför finns det inte så mycket att bygga bilden på. Men problemet är också, vilket Bowker visat, att det finns för mycket information, eftersom Talmud är väldigt omfångsrik och skriven mellan 200-talet till 800-talet. Det leder till att informationen om specifika händelser som skedde före år 70, alltså ca 130 år tidigare än det tidigaste traktatet i Talmud sammanställdes, blir minst sagt svår att få fram.²⁷ Jag kommer analysera de delar av Josefus, Nya testamentet, Talmud och Dödahavsrollarna som är relevanta för att få fram information om fariseernas praxis och teologi.

2.1. Fariseerna i Josefus

Den information Josefus tillhandahåller om fariseernas teologi är relativt knapphändig, men tar sig uttryck i att de var de skickligaste lagtolkarna (Joseph *Bellum Judaicum* 2:162).²⁸ Josefus nämner att de hade nedärvda stadgar från fäderna som inte var nedskrivna i Mose lag, (Joseph *Antiquitates Judaicum* 13:297).²⁹ Deras tolkning av fädernas stadgar gav dem makten och inflytandet över folket, vilket saddukeerna saknade och därför var de styrande tvungna att anpassa sig efter fariseernas vilja (Joseph *AJ* 13:298). De hade sådant inflytande på folket att alla gjorde vad fariseerna önskade i fråga om tillbedjan, böner och offer och folket intygade att fariseerna levde dygdigt (Joseph *AJ* 18:15). Josefus berättar att han själv testade alla tre sekterna som fanns under andra templets tid och sedan började inackordera sitt liv efter fariseernas lära (Joseph *Vitae* 10-11).³⁰ Han nämner också att fariseernas trodde att alla människor har en evig själ, så att de onda fortsätter sin existens i evig plåga i dödsriket medan de rättfärdiga skulle uppstå till ett evigt liv i nya kroppar (Joseph *BJ* 2:163, Joseph *AJ* 18:14).

Informationen Josefus ger angående fariseerna skapar fler frågor än svar, eftersom han inte namnger många av dess ledare eller mycket av deras praxis. Han beskrev i Joseph *BJ* 2:119-166

---

²⁶ John, Bowker, *Jesus and The Pharisees* (Cambridge University Press, 1973), 1.

²⁷ Ibid.

²⁸ Josefus, "De judiska krigen." I resten av uppsatsen kommer jag att referera Joseph *Bellum Judaicum* som Joseph *BJ*.

²⁹ Josefus "Om judarnas historia." I resten av uppsatsen kommer jag referera Joseph *Antiquitates Judaicum* som Joseph *AJ*.

³⁰ Josefus liv. I resten av uppsatsen kommer jag referera till Joseph *Vitae*.

esseerna på ett betydligt mer detaljerat sätt och gav dem ca 20 gånger mer utrymme än han gav fariseerna, enligt Steve Mason.³¹ Det finns alltså mycket mer information att önska om fariseerna. Mer information finns förvisso hos Josefus men berör endast tidigare perioder under århundradet innan Jesus föddes och är endast av politisk art, vilket inte gör den informationen relevant i det här studiet. Vad som framkommer hos Josefus om fariseernas teologi och praxis är att de hade nedärvda traditioner från fäderna som de följde och att de trodde på uppståndelsen för de goda och på ett evigt straff för de onda. De hade också ett starkt inflytande över folket, vilket saddukeerna saknade.

E.P Sanders hävdar att Josefus har överdrivit sina fakta om fariseerna, eftersom Josefus själv var en farisé och därför ville framställa dem i bättre dager.³² Men Steve Mason har visat att Josefus är tendentiös åt andra hållet. Josefus skrev nedsättande om fariseerna och beskrev dem som manipulativa lögnare.³³ Den beskrivningen stämde troligtvis inte överens med verkligheten, eftersom Josefus hävdade att fariseerna baktalade och ljög om honom själv.³⁴ Enligt Mason finns det därför många anledningar att anta att han ville framställa sig själv i bättre dager än fariseerna och därför gav en tämligen negativ bild av dem.³⁵

Mason har även argumenterat att Josefus troligtvis inte var en farisé.³⁶ Många engelskspråkiga personer har uppfattat att Josefus säger att han anslöt sig till fariseerna, men det är ett missförstånd enligt Mason, eftersom den underordnade satsen i grekiskan inte alls bör översättas som att han anslöt sig till fariseerna. Det skulle dessutom vara en stor grammatisk miss av Josefus att uttrycka sig som han gjorde om han menade att han verkligen gick med i det fariseiska partiet.³⁷ Enligt Mason betyder det snarare att Josefus var tvungen att anpassa sig efter fariseernas livsstil om han som aristokrat och ledare för Israel skulle kunna uträtta någonting, eftersom fariseerna hade ett stort inflytande över folket.³⁸

Shaye J.D Cohen påpekar att det är möjligt att Josefus överdriver i sina texter när de beskriver fariseerna,³⁹ och han visar att Josefus tillskrev fariseerna makten över folket först i *Joseph Antiquitates Judaicum* som skrevs ner ca 93-94 v.t medan ingen sådan information framkom i

---

³¹ Mason, Steve, "Josephus's Pharisees: The Philosophy," in *In Quest of the Historical Pharisees*, ed. Jacob Neusner and Bruce Chilton (Waco, Baylor University Press, 2007), 41-66 (55-56).

³² Sanders, *Jesus and Judaism*, 195-196.

³³ Josefus beskriver dem negativt i bland annat *Joseph Vitae* 202, 216-218, 237-238, 274-275, 280-282, 290-292, se appendix.

³⁴ Mason, *The Pharisees: The Narrative*, 36.

³⁵ Ibid.

³⁶ Mason, *The Pharisees: The Narrative*, 32-33.

³⁷ Ibid. Mason återger här Life 12.

³⁸ Mason, *The Pharisees: The Narrative*, 29-30.

³⁹ Cohen, Shayne J.D, *From The Maccabees to the Mishnah* (Louisville, Westminster John Knox Press, 2014), 162.

Joseph Bellum Judaicum som skrevs minst ett decennium tidigare.⁴⁰ Antingen valde Josefus att inte ta med den informationen när han skrev Joseph Bellum Judaicum eller så förändrades samhället så att fariseerna hade kommit till makten när han skrev Joseph Antiquitates Judaicum. Cohen menar ändå att det troligtvis ligger någon sanning i vad Josefus skrev, eftersom det vore förvånansvärt om han hittade på allt om fariseerna. Därför kan man, enligt Cohen, anta att fariseerna var en viktig grupp innan templet föll år 70.⁴¹

Josefus kan alltså inte anklagas för att vara positivt tendentiös angående fariseerna, vilket Sanders hävdar. Josefus uppgifter bör därför tas på allvar att fariseerna under Herodes tid var ca 6000 män och hade ett stort inflytande över folket, eftersom de var de bästa lagtolkarna. Dessutom levde Josefus under andra templets tid, då fariseerna fortfarande fanns som en sekt, så hans uppgifter borde kunna återge vilka de var.

2.2. Fariseerna i Talmud

Eftersom Talmud är relativt okänd väljer jag att presentera en text som enligt Neusner ger ett typisk intryck av hur fariseerna debatterade Mose lag före år 70 (M. Hagigah 2:5-7).⁴²

(5) One ritually washes one's hands for *chullin* [unsanctified food], *ma'aser* [tithed food] and for *terumah* [food tithed as the priest's gift]. For *kodesh* [portions of offerings eaten by the priests] one must immerse [in a mikveh]. And for *chattat* [water of purification] if one's hands are [ritually] impure, one's body is [ritually] impure.

(6) One who immerses [in order to eat] *chullin* and considers himself pure to eat *chullin*, is forbidden to eat *ma'aser*. If he immerses [in order to eat] *ma'aser* and considers himself pure to eat *ma'aser*, he is forbidden to eat *terumah*. If he immerses [in order to eat] *terumah*, and considers himself pure to eat *terumah*, he is forbidden to eat *kodesh*. If he immerses [in order to eat] *kodesh*, and considers himself pure to eat *kodesh*, he is forbidden to touch the *chattat* water [made from the ashes of the Red Heifer]. If he immerses [to meet] stringent [requirements], he is permitted to [items carrying] the more lenient [requirements]. If one does not consider himself pure [after immersing], it is as if he did not immerse.

---

⁴⁰ Cohen, 144.

⁴¹ Cohen, 162.

⁴² Neusner, Jacob, *Judaic Law from Jesus to the Mishnah: A Systematic Reply to Professor E. P. Sanders*. South Florida Studies in the History of Judaism, 84 (Atlanta, Ga Scholars Press, 1993), 103.

(7) The clothes of an *Am Ha'aretz* [unlearned person] are *midras* [considered impure by treading] for *perushin* [individuals, generally Sages, highly concerned with maintaining ritual purity]. The clothes of *perushin* are *midras* for those who eat *terumah*. The clothes of those who eat *terumah* are *midras* for *kodesh* [and those who eat it]. The clothes of [those who eat] *kodesh* are *midras* for [those who touch] *chattat* water. Yose ben Yoezer was a pious man of the priesthood, and his cloak was *midras* for *kodesh*. Yochanan ben Gudgeda ate [even *chullin*] at the purity [required for] *kodesh* all his days and his cloak was *midras* for *chattat* water.⁴³

Enligt H.F Weiss är det utifrån Talmud (både den babyloniska och den palestinska) svårt att få fram information om fariseerna, eftersom fariseerna aldrig beskrev sig själva utan endast blev benämnda fariseer av sina motståndare.⁴⁴ Weiss förklarar att ordet som översätts fariseer grundar sig i hebreiskans vokaler *prš*, vilket betyder avskild, men transkriberas *perushim*.⁴⁵ Enligt Bowker föreligger det dock ett problem med att vilken grupp som helst kunde benämnas *perushim* av en annan grupp som var i konflikt med dem, vilket gör att det blir svårt och ibland omöjligt att avgöra exakt vilken grupp som avses med *perushim*.⁴⁶ Innan 1970 läste nästintill alla forskare ut fariseerna ifrån ordet *perushim*, men sedan Jacob Neusner presenterade sitt gedigna och omfattande arbete om fariseerna i boken *Rabbinic Traditions About the Pharisees Before 70* har forskarläget förändrats, enligt Oscar Skarsaune.⁴⁷ Neusner argumenterade dels för att man kan avgöra om en perikop i Talmud (främst Mishnah eller Tosefta) handlar om fariseerna genom att studera listor med namn. Om något namn sammanfaller med en person som Nya testamentet eller Josefus beskriver som fariseer bör man rimligtvis vara säker på att namnen i sådana listor tillhörde fariseerna.⁴⁸ De fariseer som nämns i Nya testamentet och hos Josefus är Gamaliel och Simon Ben Gamaliel. Dessa två omnämns även i Talmud och därför kan man enligt Neusner anta att de listor med namn där de förekommer är listor över fariseer som inbördes debatterade olika lagar med varandra.⁴⁹ Neusner har också visat att en perikop handlar om fariseerna om den nämner Hillel eller Shammai, som i

---

⁴³ M. Chagiga 2:4-7, www.Sefaria.org, Mishnah Chagiga, www.sefaria.org/texts, ingen info om senast ändrad finns tillgänglig, https://www.sefaria.org/Mishnah_Chagigah.2?lang=bi. Hämtad 2018-05-19.

⁴⁴ Weiss, H. F, "φαρισαῖος." I Kittel, Gerhard och Gerhard Friedrich (red.). *Theological Dictionary of the New Testament*. 10 vol. (Grand Rapids: WM. Eerdmans Publishing Company, 1974), 10.11–48 (11).

⁴⁵ Weiss, H. F, "φαρισαῖος, 13.

⁴⁶ Bowker, 5.

⁴⁷ Skarsaune, Oscar, *In the Shadow of the Temple: Jewish Influences on the Early Christianity* (Downers Grove; InterVarsity Press Academic, 2008), 118.

⁴⁸ Neusner, *The Pharisees*, 233.

⁴⁹ Neusner, *Judaic Law from Jesus to the Mishnah*, 253.

Mishnah står som arvtagare av traditioner från Gamaliel och Simon Ben Gamaliel.⁵⁰ Enligt Saldarini artikel har Neusner visat att en perikop i Mishnah kan dateras utifrån att en perikop som skrevs max en generation senare visar kunskap om den första perikopen.⁵¹ På det viset hävdar Neusner att man kan få bort sådana perikoper som har blivit tillagda sent i Mishnah och Tosefta. Det är nödvändigt, eftersom båda dokumenten redigerades för att hamna i sin nuvarande form under 200-talet, vilket gör att de är betydligt äldre än både Nya testamentet och Josefus.⁵² Men Neusner har visat att många traditioner som härstammar från fariseerna före år 70 ändå har bevarats på ett bra sätt ända till dess att Mishnah redigerades till en text.⁵³

Den information som Neusner därmed har fått fram om fariseerna visar att de var ett parti som noggrant gav tionde av sina jordbruksprodukter och kryddor, de praktiserade en rad olika renhetsregler och matregler för att leva ett helgat liv och de observerade sabbaten.⁵⁴ De källor som Neusner främst hänvisar till vad gäller fariseerna är M.Hagigah 2:2-3:3 och M.Avot 1:1-18 men de är för omfattande för att i sin helhet presenteras här, varför jag valt att endast presentera en del av M.Hagigah ovan.⁵⁵ Enligt Neusner finns det ingenting i Mishnah som rör fariseerna som med säkerhet kan tolkas som historiska fakta, men det är ett rimligt antagande att det han fått fram stämmer med verkligheten, eftersom Matteus och Lukas behandlar samma slags regler som Talmud gör (Matt 23:1-33, Luk 11:27-52).⁵⁶

Neusner anser det förvånande att Talmud inte på något sätt hänvisade till några samhällliga fakta eller till några politiska skeenden överhuvudtaget när fariseerna före år 70 beskrevs.⁵⁷ Rabbinerna verkar enligt Neusner istället ha velat föra in tempelkultens praxis på det dagliga livet, så att även de fariseer som inte var präster skulle foga sig efter de renhetsregler och matregler som gällde i templet för prästerna.⁵⁸ Rabbinerna verkar ha varit helt ointresserade av deras omvärld och ägnade sig enligt Neusner istället åt att beskriva sin religiösa praxis, vilket gör att Talmud endast med svårighet går att förena med Josefus bild av fariseerna.⁵⁹

---

⁵⁰ Neusner, *Judaic Law from Jesus to the Mishnah*, 253.

⁵¹ Saldarini, *Pharisees*, 3.

⁵² Neusner, *The Pharisees*, 233.

⁵³ Neusner, *Judaic Law from Jesus to the Mishnah*, 18.

⁵⁴ Neusner, *Judaic Law from Jesus to the Mishnah*, 253.

⁵⁵ För mer utförliga citat av M Avot 1:1-18, M. Hagigah 2:2-3:3, se appendix.

⁵⁶ Jacob Neusner, *The Rabbinic Traditions About the Pharisees Before 70 CE: An Overview*, ed. Jacob Neusner and Bruce Chilton (Waco, Baylor University Press, 2007), 297-311 (298).

⁵⁷ Neusner, *Judaic Law from Jesus to the Mishnah*, 261.

⁵⁸ Neusner, *Judaic Law from Jesus to the Mishnah*, 103, 223.

⁵⁹ Neusner, *Judaic Law from Jesus to the Mishnah*, 259.

Det är viktigt enligt Neusner att inse att det fanns en debatt inom fariseerna angående hur Torah skulle appliceras på det vardagliga livet, en ”muntlig Torah” om man så vill, som Talmud hävdar överfördes från mästare till lärjunge.⁶⁰ Traktatet Pirke Avot⁶¹ hävdar till och med att traditionerna hade sitt ursprung hos Mose enligt Amy-Jill Levine.⁶² Men Pirke Avot 1:1 hävdar bara att Mose tog emot Torah på Sinai och sedan överförde den till Josua och de äldste, men nämner ingenting om en muntlig Torah:

Moses received the Torah from Sinai and handed it on to Joshua, Joshua to the Elders, the Elders to the Prophets; and the Prophets handed it on to the men of the Great Assembly.⁶³

Att den ”muntliga Torah” skulle haft sitt ursprung från Mose är något som Neusner anser vara tvivelaktigt, eftersom han bara har funnit ett enda dokument i Talmud, (Bavli Shabbat 2:5I.11/31a)⁶⁴ som uttryckligen talar om två olika Torah men han påpekar att den passagen är från 600-talet och därför inte kan antas vara en korrekt beskrivning av fariseerna före år 70.⁶⁵ Men att det fanns en ”muntlig Torah” anser han vara utom tvivel, eftersom flera källor antingen nämner fädernas stadgar (Mark 7:4, Matt 15:2) eller en lag vid sidan om Mose lag (Joseph AJ 13:297) och (M. Yad 4:6; M. Yad 4:8). Däremot kan man inte härleda en ”muntlig Torah” hela vägen till Mose.

Neusner har i sitt gedigna arbete visat att Mishnah och Tosefta är fyllda av debatter och meningsskiljaktigheter mellan olika grupper och speciellt mellan de två fariseiska husen, Hillel och Shammai.⁶⁶ Hillel och Shammai hade ständiga debatter över olika slags frågor och Sanders har visat att fariseerna hade hårdare debatter sinsemellan än vad Jesus hade med dem i evangelierna och att de hade än värre diskussioner med saddukeerna.⁶⁷ Vad de var oense om var hur Torah skulle appliceras i det vardagliga livet och de var enligt Baumbach väldigt måna om att sätta ut ett stängsel runt Torah så att de 613 buden i Torah aldrig skulle överträdas.⁶⁸ Maccoby menar att Hillel oftast

---

⁶⁰ Neusner, *The Pharisees*, 191.

⁶¹ Pirke Avot omnämns också som Avot. Se appendix.

⁶² Levine, 28.

⁶³ Neusner, *The Pharisees*, 14-15. Neusners översättning.

⁶⁴ Se appendix för ett citat ur Bali Shabbat.

⁶⁵ Neusner, *The Rabbinic Traditions About the Pharisees Before 70 CE*, 306-307. Se appendix.

⁶⁶ Neusner, *The Rabbinic Traditions About the Pharisees Before 70 CE*, 303-304. För exempel på debatter mellan fariseerna i den rabbiniska litteraturen, se appendix.

⁶⁷ Sanders, Ed, Parish, *The Historical Figure of Jesus* (London, Penguin Books, 1993), 216.

⁶⁸ Baumbach, G, ”φαρισαῖος.” In Balz, Horst och Gerhard Schneider (red.). *Exegetical Dictionary of the New Testament*. 3 vol. (Grand Rapids: WM. Eerdmans Publishing Company, 1993), 3.415-17.

framstod som den med de mildaste tolkningarna av Torah medan Shammai hade de striktaste.⁶⁹ Hillel var mycket mer människovänlig än vad Shammai var och tolkade Torah till fördel för människan, så att de olika buden i den ”muntliga Torah” inte skulle försvåra för mänskligt liv, medan Shammai höll buden så strikt att människor ibland kom i kläm under budorden. Men sina meningsskiljaktigheter till trots så tillhörde både Hillel och Shammai det fariseiska partiet, eftersom judendomen under Jesu tid var väldigt tolerant mot grupper med andra åsikter än den egna, enligt Brad H Young.⁷⁰

Fariseerna hade enligt Talmud ett rikt fromhetsliv, vilket kan vara grundat i att de verkar ha varit en reformrörelse som själva ville behaga Gud samtidigt som de önskade att folket skulle närma sig Gud, vilket Paul Pawlikowski har visat i sin artikel.⁷¹ En yttring som detta gav var att de ansåg att varje människa var skapad till ett Guds barn och att Gud därmed ville etablera kontakt med varje enskild människa, vilket i sin tur ledde till att de började åkalla Gud som fader.⁷² Det var alltså inte Jesus som var först med att åkalla Gud som fader, utan det var ett fenomen som hade förekommit i judiskt fromhetsliv under en ganska lång tid när Jesus föddes. Amy-Jill Levine härleder begreppet fader för Gud ända tillbaka till Malaki och visar också att M. Berakhot 5:1 på ett intimt sätt förknippar Gud med fader, genom att: ”de heliga judarna (Hasidim) tillbringade en timme i förberedelse innan de bad till sin Fader som är i himlen.”⁷³

Neusner har ytterligare kommit fram till att fariseerna troligtvis var en sekt som enbart önskade att föra den heliga praxis som fanns bland prästerna i templet till sin egen grupp. De agerade alltså enligt Neusner som om de var präster.⁷⁴ Hillel och Shammai debatterade om de kunde sälja mat till utomstående och vilka krav som gällde för det. Shammai hävdade att det inte var tillåtet medan Hillel menade att det kunde tillåtas ifall de utomstående gav tionde noggrant.⁷⁵ Det kan därför antas att både Hillel och Shammai ansåg sig som del av en sluten grupp som endast hade viss begränsad kontakt med utomstående.

Vad som framkommer om fariseerna utifrån Mishnah och Tosefta är att de var uppdelade i två partier där Hillel tolkade lagarna till människans fördel medan Shammai tolkade samma lagar så strikt att de blev en börda för folket. De var fromma judar som ansåg att Gud var allas Fader och

---

⁶⁹ Maccoby, 20.

⁷⁰ Young, Brad H, *Jesus the Jewish Theologian* (Peabody; Hendrickson Publ, 1995), 185-186.

⁷¹ Pawlikowski, Paul, ”Was Jesus a Pharisee? And Does it Matter?” In *Teaching The Historical Jesus*, ed. Zev Garber (New York, Taylor and Francis, 2015), 311-325 (314).

⁷² Ibid.

⁷³ Levine, 43, översatt av Mattias Dufvevind.

⁷⁴ Neusner, *Judaic Law*, 60.

⁷⁵ Neusner, *The Pharisees*, 87.

ville att alla judar skulle få kontakt med Gud. De höll Torah men lade också till ett nätverk av egna lagar och paragrafer som de ärvt från sina fäder så att de aldrig skulle behöva bryta Guds bud. Lagarna i den "muntliga Torah" handlade mest om tionde, olika slags regler för rituell renhet och olika slags matregler och påbud för sabbaten. Eftersom de var strikta i att hålla alla dessa bud avgränsade de sig själva, enligt Neusner, från alla andra judar.

2.3. Fariseerna i Nya testamentet

En av Jesu största konflikter med fariseerna gällde stadgarna de ärvt från fäderna och levde efter och som innefattade regleringar om hur de skulle tvätta händerna, bägare och kärl (Mark 7:3-4, Matt 15:2, Matt 23:25, Luk 11:39). Jesus kritiserade dem också för att de försummade barmhärtigheten och istället hängav sig åt tionde av olika kryddor (Matt 23:23, Luk 11:42) och för att de inte svor eder på ett rätt sätt i templet (Matt 23:16). Fariseerna klandrade ofta Jesus för att han inte höll sabbaten på ett sätt som de var vana vid (Mark 2:23-3:6, Matt 12:1-14, Luk 6:1-11). All denna praxis var enligt Talmud sådant som fariseerna debatterade sinsemellan, vilket därför ger oss anledning att tro att de var en del av de äldstes stadgar som fariseerna hade tagit emot av sina fäder.

Utöver denna praxis så gick de till synagogan (Matt 23:6, Luk 11:43) och kallades rabbi av folket, vilket antyder att de var lärare i Israel (Matt 23:7). Deras manteltofsar var stora och indikerar att de ville framstå som religiösa förebilder (Matt 23:5). De blev förvånade över att Jesus åt med syndare och tullindrivare, vilket antyder att de själva inte gjorde det (Mark 2:16, Luk 9:11, Luk 5:30, Luk 15:1-2), troligtvis för att de inte ville bli rituellt orena av dem, eftersom de var religiösa föredömen. Det verkar som om fariseerna fastade ofta (Mark 2:18, Matt 9:14), en text säger att de till och med fastade två gånger i veckan (Luk 18:12). De försökte vinna över hedningarna till den judiska tron genom att göra dem till proselyter (Matt 23:15). De praktiserade en slags tempelgåva som kallades Korban som innebar att de kunde ge pengar som var avsedda för föräldrarna till templet istället (Mark 7:11, Matt 15:5-6). När Jesus debatterade med fariseerna om skilsmässa så visade det sig att de hade en annorlunda syn på saken (Mark 10:2-5, Matt 19:3-8). Det verkar också som att fariseerna liksom Jesus ansågs kunna driva ut onda andar (Luk 11:19, Matt 12:27).

Johannes bekräftar endast en praxis som fariseerna hade, nämligen att de strikt höll sabbaten. All annan information i Johannesevangeliet beskriver dem antingen som myndighetspersoner (Joh 7:32, 7:45-47, 11:57), eller som en grupp som hade makt att samla Stora Rådet (Joh 11:47), eller utesluta människor från synagogan (12:42). Apostlagärningarnas information som har relevans för den här studien gäller deras tro på uppståndelsen från de döda samt tron på änglar och onda andar (Apg 23:7-8). Paulus har inte heller så mycket att tillägga om fariseerna förutom att han själv en gång var

en farisé (Fil 3:4-5). På grund av den informationen är det möjligt att tolka vad han skriver i Galaterbrevet, som att det var fariseernas stadgar han ivrade för mer än sina jämnåriga (Gal 1:13-14).

Nya testamentet bekräftar alltså både Talmud och Josefus vad det gäller fariseerna. De synoptiska evangelierna beskriver precis som Mishnah och Tosefta att fariseerna höll på med tionde, renhetsregler och matregler. De synoptiska evangelierna håller sig nära Josefus när de beskriver att fariseerna följde de äldstes stadgar och att de var inflytelserika bland folket, vilket Matt 23:2-3 antyder när det står: ”De skriftlärdade och fariseerna har satt sig på Moses stol. Gör därför allt vad de lär er och håll fast vid det, men handla inte som de gör, för de säger ett och gör ett annat” (Bibel 2000). Detsamma framkommer i bergspredikan när Jesus sade: ”Ni har hört att det är sagt...”⁷⁶ Paulus bekräftar bilden att fariseerna förhöll sig till fädernas stadgar genom att han sade att han ivrade för fädernas traditioner, vilka troligtvis var fariseernas traditioner (Gal 1:14).

Raimo Hakola och Adele Reinhartz har i sin diskussion om Johannesevangeliet visat att Johannes inte tillför mycket till bilden av de historiska fariseerna, eftersom hans evangelium troligtvis beskrev situationen mellan judarna och de kristna i Jamnia relativt lång tid efter det andra templet raserades.⁷⁷ De menar därför att Johannes skrev från ett *Sitz im leben* perspektiv och den enda information som kan härledas från Johannesevangeliet om fariseerna är att fariseerna hade något slags inflytande i samhället.⁷⁸ De har vidare påpekat att fariseerna i Johannesevangeliet inte hade någon teologi eller knappt någon religiös praxis, utan endast representerade den aristokratiska makten tillsammans med överstepräster.⁷⁹ Johannes framställde fariseerna som en grupp som motarbetade Jesus genom att utesluta människor från synagogan om de bekände tron på Jesus och de samarbetade ofta med översteprästen. Enligt Hakola och Reinhartz har James Dunn påvisat att man i Plinius brev som dateras till 112 v.t kan påvisa en tydlig skillnad mellan kristna och judar i Jamnia, vilket gör det rimligt att anta att Johannes skrev sitt evangelium i en liknande situation, eftersom Johannesevangeliet är daterat till ca år 100.⁸⁰ Inget annat vittne till fariseerna tillskriver fariseerna en sådan makt som Johannes gjorde och därför är det endast med största försiktighet evangeliet bör användas för att återskapa en bild av fariseerna.

---

⁷⁶ Jesus säger detta i följande verser: Matt 5:21; 27; 31; 33, 38; 43.

⁷⁷ Hakola, Raimo and Reinhartz, Adele. ”John’s Pharisees,” In *In Quest of the Historical Pharisees*, ed. Jacob Neusner and Bruce Chilton (Waco, Baylor University Press, 2007), 131-147 (138-139).

⁷⁸ Ibid.

⁷⁹ Hakola and Reinhartz, 137.

⁸⁰ Hakola and Reinhartz, 139.

Vad som alltså framkommer om fariseerna i Nya testamentet är att de höll sig till de äldstes stadgar, vilket innebar att de strikt observerade sabbaten, de var noggranna med att tvätta händer, bågare och kärl och gav tionde av olika slags jordbruksprodukter ock kryddor. De trodde på änglar, onda andar och på de dödas uppståndelse och de umgicks inte med syndare eller tullindrivare. Dessutom var de religiösa föredömen med stora manteltofsar , kallades rabbi och var verksamma i synagogan.

2.4. Fariseerna i Dödahavsrollarna

Dödahavsrollarna är inte helt lätta att dechiffrera för att få en syn på vilka fariseerna var, men det råder enligt James C VanderKam en bred samsyn bland forskare idag att gruppen ”that seek smooth things” var fariseerna.⁸¹ Av utrymmesskäl och på grund av att informationen i Dödahavsrollarna inte ger särskilt mycket till mitt fokus i uppsatsen kommer jag inte ägna texterna så stor uppmärksamhet. Men värt att nämna är att Dödahavsrollarna hävdar att fariseerna fanns representerade som en begränsad sekt i Jerusalem (4Q163 (4QpIsa^c) 23 ii 10-12) och att de var opponenter och fiender till sekten i Qumran (4Q177 (Catena A) frg 9 4-5).⁸² Den bild som i vårt sammanhang är viktigt angående fariseerna är att de beskrevs som en begränsad grupp av sekten i Qumran och att de inte delade samma åsikter. Hur mycket man ska lita på vad som sägs i Dödahavsrollarna är en fråga öppen för diskussion eftersom gruppen som skrev dem såg sig som det sanna Israel och därmed ansåg sig ha legitimitet att kritisera alla som inte hade samma åsikter eller praxis som de själva. Därför bör man inte läsa ut att fariseerna var en ond grupp utifrån Dödahavsrollarna eftersom författarna till dessa texter väl kan ha misskrediterat fariseerna, eftersom de inte delade samma teologiska åsikter.

2.5. Den samlade bilden av fariseerna

Sanders böcker om judendomen under Jesu tid har bidragit till en kunskap om alla judarnas gemensamma värdegrund och hans forskning är oerhört betydelsefull för att kunna studera judendomen under Jesu tid menar Cecilia Wassén.⁸³ Sanders argumenterar att fariseerna dock inte skiljde sig mycket från hur andra grupper i Israel praktiserade judendomen under Jesu tid, förutom att de höll fast vid de äldstes stadgar.⁸⁴ Han menade att alla judar var överens om Moseböckernas auktoritet, alla praktiserade på ett eller annat sätt tillbedjan, höll olika slags mat och renhetsregler

---

⁸¹ VanderKam, 225.

⁸² VanderKam, 227.

⁸³ Wassén, 15.

⁸⁴ Sanders, *Common Judaism Explored*, 20.

samt samlades i hemmen för att föreläsa ifrån skriften.⁸⁵ Sanders tillskriver inte fariseerna någon direkt makt över det judiska folket under Jesu tid, men han erkänner att de var omåttligt populära och att de genom att tolka Torah på ett nytt sätt fick nästan alla judar att praktisera rituell renhet.⁸⁶ Men Neusner menar att Sanders tolkning av fariseerna är felaktig, eftersom Sanders har använt många sena referenser i Mishnah som inte med säkerhet kan sägas beskriva fariseerna före år 70.⁸⁷ Sanders anklagar istället Neusner att vara ohistorisk och att det inte kan gå att få fram relevanta fakta ur en text genom att studera den litterärt som Neusner har gjort.⁸⁸

Jesu debatter med fariseerna angående den rituella renheten beskrivs främst i två nyckelperikoper i Nya testamentet (Matt 15:1-11, Mark 7:1-23). Debatten mellan fariseerna och Jesus kommer utifrån att Jesus och hans lärjungar inte tvättade händerna innan måltiden, vilket enligt Markus var sed för alla judar,⁸⁹ vilket Sanders också har visat.⁹⁰ Neusners forskning har visat att fariseerna var fullt upptagna med att tvätta händerna innan måltider, för att överföra den prästerliga rituella renheten till sina egna led.⁹¹ Sanders har istället argumenterat att debatten med Jesus var artificiell i både Markus och Matteus, eftersom alla judar, inklusive Jesus redan praktiserade den rituella renheten. Därmed skulle det inte funnits någon grund för konflikten, annat än som en beskrivning av läget då evangelierna nedtecknades, alltså ett *sitz im leben* perspektiv.⁹²

Men är det mer troligt att fariseerna var som alla andra och att debatten med Jesus var artificiell eller att de var en avgränsad grupp som debatterade dessa saker sinsemellan och med andra grupper? Roger Amos menar att alla judar i Israel under Jesu tid var fariseer, eftersom fariseernas praxis hade spridit sig till hela folket,⁹³ vilket är något vi redan sett att Sanders håller med om. Sanders menar alltså att eftersom alla praktiserade att rituellt tvätta händerna innan maten så kunde Jesus omöjligt haft en sådan konflikt med fariseerna. Sanders måste då göra avkall på flera perikoper i Nya testamentet och i Talmud som beskriver att sådana kontroverser verkligen ägde rum i olika form. Om man därför ska lita på källorna bör vi anta att fariseerna agerade som en relativt sluten grupp för annars vore diskursen helt tagen ur sin tid.

---

⁸⁵ Sanders, Ed Parish, *Judaism. Practice and Belief. 63 BCE-66 CE*, (London, SCM Press Ltd, and Philadelphia, Trinity Press International, 1992), 47-48.

⁸⁶ Sanders, *The Historical Figure of Jesus*, 45.

⁸⁷ Neusner, *Judaic Law from Jesus to the Mishnah*, 263.

⁸⁸ Sanders, *Jesus and Judaism*, 128.

⁸⁹ Se Mark 7:3-4.

⁹⁰ Sanders, *The Historical Figure of Jesus*, 45.

⁹¹ Neusner, *Judaic Law from Jesus to the Mishnah*, 60.

⁹² Sanders, *Jesus and Judaism*, 264.

⁹³ Amos, 24.

Genom att argumentera på det sättet måste Sanders göra avkall på alla passager i Nya testamentet och i Talmud som talar om att fariseerna debatterade dessa regler. Sanders argumenterar för att evangeliernas perikoper som beskriver kontroverser mellan Jesus och fariseerna var artificiella, eftersom evangelierna skrevs i en tid då konflikter redan hade uppstått mellan judar och kristna.⁹⁴ Eftersom det är väl ansett bland de flesta forskare att Markusevangeliet skrevs runt år 70 och möjligtvis något tidigare så borde det vara rimligt att anta att Markusevangeliet innehåller fakta om fariseerna flera år innan år 70. Dessutom är Matt 23:13-35 och Luk 11:39-52 beroende av Q och dateras därför ännu tidigare och därmed är steget inte särskilt långt till Jesus och hans lärjungar.

Det är väldigt troligt att många av Jesu tidiga efterföljare var av judiskt ursprung i Israel. Apostlagärningarna beskriver hur Petrus såg en duk med orena djur och fick veta att han skulle slakta och äta men han vägrade med anledningen att han aldrig hade ätit något oheligt eller orent (Apg 10:10-17), vilket tyder på att matlagarna var fullt aktiva vid den tiden. I Apg 15 beskrivs det första apostlamötet och diskussionen handlade om huruvida hedningarna skulle följa Mose lag eller inte. En sådan diskussion hade varit meningslös om Amy-Jill Levine visat om inte de Jesus-troende judarna fortfarande praktiserade Torahs bud om olika matregler.⁹⁵ Alltså bör vi anta att evangeliernas information om debatterna mellan Jesus och fariseerna härstammar från en tid då den judiska tron fortfarande genomsyrade urkristendomen och inte från en tid då kyrkan och judarna hade kommit i konflikt med varandra.

Hur ska informationen om Jesu konflikter med fariseerna i evangelierna tolkas? Eftersom Jesu tidiga efterföljare var judiska män som diskuterade huruvida Mose lag skulle implementeras på hedningarna eller inte måste vi anta att de följde judisk sed. Om de judiska sederna kunde variera mellan olika grupper är det rimligt att tro att Jesu debatter med fariseerna var autentiska, men om alla levde efter samma judiska normer bör vi anta att debatten med fariseerna var artificiell och härstammade i en tid då kyrkan hade kommit i konflikt med judarna.

Frågan är alltså om fariseerna verkligen debatterade den rituella renheten med varandra och med andra? Både Nya testamentet och Talmud indikerar det.⁹⁶ James C VanderKam har utifrån Dödahavsrollarna visat att fariseerna kritiserades av judarna i Qumran, för att de sökte den lättaste vägen.⁹⁷ Jack N Lightstone har visat att Talmud beskriver att fariseerna förde debatter med

---

⁹⁴ Sanders, *Jesus and Judaism*, 51.

⁹⁵ Levine, 26.

⁹⁶ Se Matt 7:1-11, Mark 7:1-23, Matt 23:13-35, Luk 11:39-52 samt M. Hagiga 2:2-3:3. Se appendix.

⁹⁷ VanderKam, 225.

Saddukeerna⁹⁸ och Apg 23:6-8 bekräftar också att de hade debatter med saddukeerna. Men även Josefus bekräftar att fariseerna kritiserades av saddukeerna.⁹⁹ Enligt källorna var alltså fariseerna under attack från minst fyra håll (Jesus, saddukeerna, esseerna samt fariseernas interna debatter), vilket starkt indikerar att de inte hade monopol på andligheten i Israel under Jesu tid. Därför är det ett rimligt antagande att olika judiska grupperingar kunde debattera olika syn på renhet sinsemellan.

Det verkar alltså rimligt att tolka urkunderna som om fariseerna hade inbördes konflikter med varandra och med utomstående grupper, vilket inte gör Sanders argument särskilt troliga att debatten mellan Jesus och fariseerna skulle ha varit artificiell. Om vi antar att Q härstammar från ca år 50 är det snarare troligt att den debatt som Jesus hade med fariseerna var fullt ut autentisk och verkligen ägde rum och fanns i relativt färskt minne hos lärjungarna.

Hur ska man förhålla sig till att Talmud är fundamentalt olik Josefus. Enligt Neusner sägs fariseerna i Talmud aldrig engagera sig i politik eller styret av landet. Man får enligt Neusner inte ens veta något om Herodes den Store i det material i Talmud som beskriver fariseerna innan år 70.¹⁰⁰ Det enda som framkommer är olika slags debatter mellan fariseer och saddukeer men främst debatter mellan de två fariseiska husen, Hillel och Shammai. Dessa debatter bestod främst i olika regler för sabbaten, matregler och renhetsregler samt tionde. Mitt förslag är därför att rabbinerna som författade Talmud inte alls var intresserade av att sätta in fariseerna i en historisk kontext utan att de endast var intresserade av att debattera sin egen ”muntliga Torah.” Allt material som omnämner de utomstående grupperna och olika politiska skeenden har tagits bort från debatten eftersom det inte var relevant för diskussionen.

Både Talmud och Nya testamentet hävdar att fariseerna inte umgicks med syndare eller tullindrivare, vilket indikerar att de var en relativt sluten grupp.¹⁰¹ Josefus hävdade att de under Herodes den Stores tid var ca 6000 män och det är ett rimligt antagande att de var ungefär samma antal vid tiden för Jesu verksamhet. Det verkar alltså som att de var ganska begränsade som sekt men att de ändå åtnjöt ett stort inflytande bland folket, vilket både Josefus och Nya testamentet antyder.¹⁰²

---

⁹⁸ Lightstone, Jack N, ”The Pharisees and the Sadducees in the earliest rabbinic documents” In *In Quest of the Historical Pharisees*, ed. Jacob Neusner and Bruce Chilton (Waco, Baylor University Press, 2007), 255-296 (263-266).

⁹⁹ Joseph AJ 13:297-298.

¹⁰⁰ Neusner, *Judaic Law from Jesus to the Mishnah*, 254.

¹⁰¹ Se diskussionerna på sid 12, 15 ovan.

¹⁰² Se sid 8, 10 och 15 ovan.

2.6. Sammanfattning

Som avslutande reflektion över vilka fariseerna var kommer jag citera Pamela Eisenbaum, eftersom hon på ett kortfattat och bra sätt har lyckats fånga essensen av dem.

Josefus och Nya testamentet ger kongruenta uppgifter om fariseerna. Hos båda anses fariseerna akta studiet av Torah högt; De såg sig själva som den orala traditionens väktare och ägnade sitt liv åt den; De trodde på uppståndelsen från de döda; De trodde också på änglar och andar som var kapabla att dirigera mänskligt liv. De var inga explicita sektmedlemmar som gemenskapen i Qumran som drog sig undan offentligheten. De var istället en socialt engagerad och reformsökande grupp som önskade att utöva ledarskap bland troende praktiserande judar. De uppehöll sociala relationer och höll familjen högt och en del av dem var respekterade lärare. De kultiverade relationer med politiska makter såsom hasmoneerna och herodianerna och så småningom romarna för att influera den allmänna befolkningen att leva ett idealt liv i den judendom som definierade dem. Men fariseerna själva åtnjöt inte som grupp någon reell politisk makt. Några fariseer hade höga poster, men att vara medlem i det fariseiska partiet gav inte automatiskt en plats i maktens korridorer. (Översättning av Mattias Dufvevind).¹⁰³

Utöver vad Pamela Eisenbaum har sammanfattat om fariseerna vill jag tillägga att de var uppdelade i två olika grupper, Hillel och Shammai som sinsemellan kunde ha hårda debatter om hur Torah skulle tolkas, utan att någon för den sakens skull hamnade utanför partiets krets. Dessutom var fariseerna till en början en judisk reformrörelse som gärna kallade Gud för Fader och önskade att varje enskild individ skulle komma in i en nära relation med Gud. Deras ”muntliga Torah” reglerade troligtvis större delen av det judiska livet, vilket gjorde att de kunde hamna i dispyter med andra grupper inom judendomen.

---

¹⁰³ Eisenbaum, *Pamela, Paul was not a Christian: The Original Message of a Misunderstood Apostle*. 1.st ed. (New York, HarperOne, 2009), 128-129.

Kapitel 3

Diskussion: Hur förhöll sig Jesus i Matteusevangeliet till fariseerna?

Matteusevangeliet har ofta används för att påvisa Jesu kritik mot judarna och mot fariseerna, vilket många gånger lett till antisemitiska tankegångar, trots att Matteusevangeliet är en text som passar väldigt väl i ett judiskt sammanhang. I det här kapitlet är min intention att undersöka hur Matteus har valt att framställa Jesus i förhållande till fariseerna. För detta använder jag mig av fem olika perikoper ur Matteusevangeliet som beskriver fariseernas praxis eller teologi och Jesu gensvar till dem. Orsaken att just dessa fem perikoper används är att de tydligt demonstrerar den teologi och praxis som sysselsatte fariseerna, vilket har sammanfattats i kapitel 2. Följande perikoper kommer analyseras. (Matt 5:17-20, 21-48) beskriver hur Jesus förhöll sig till fariseernas olika läror. I (Matt 9:10-13) beskriver Matteus hur fariseerna kritiserade Jesus för att han åt med syndare och tullindrivare och Matteus återger Jesu svar. (Matt 12:1-8) visar hur Jesus mottog kritik av fariseerna för vad de ansåg vara arbete på sabbaten. Perikopen visar hur Matteus låter Jesus argumentera mot fariseerna på ett fariseiskt sätt. I (Matt 15:1-11) framställer Matteus en konflikt mellan fariseerna och Jesus angående vikten av att tvätta händerna.. Slutligen visar Matteus att Jesus hade insikt i fariseernas olika läror och praxis när han låter Jesus kritisera fariseerna (Matt 23:2-3). I alla dessa perikoper visar Matteus att han visste vilka fariseerna var och hur de argumenterade och satte in Jesus i debatten med dem, vilket alltså är orsaken till att jag valt just dessa fem perikoper. Innan studiet av perikoperna kommer en allmän översikt av Jesus utifrån Matteusevangeliet. Jag ämnar inte att komma åt den historiske Jesus utan Matteus bild av Jesus och argumenterar att Matteus satte in Jesus i en judisk och fariseisk kontext även utanför de perikoper där fariseerna nämns. Därför behövs i alla fall en ytlig grund att sätta in Jesus och hans verksamhet i.

Matteus berättar att Jesus uppfostrades i en helig judisk familj, vilket man kan se på hans bröders namn, Jakob, Josef, Judas och Simon, där tre var döpta efter en stamfader i Israel (Matt 13:55), vilket James Dunn har visat.¹⁰⁴ Dunn visar också att Jesus klädde sig som en jude eftersom han hade tofsar på sin mantel (Matt 9:20). Jesus besökte regelbundet synagogan (Matt 12:9, 13:54) och döptes i Jordan (Matt 4:13-17), vilket visar att Jesus var en religiös man.¹⁰⁵ Han samlade även lärjungar, liksom de andra judiska rabbinerna gjorde. Jesus undervisade om uppståndelsen från de döda (Matt 12:41), han botade sjuka (Matt 9:35), trodde på änglar och onda andar och han höll sabbaten (Matt 12:9-14) och olika matregler (Matt 15:1-11).¹⁰⁶

---

¹⁰⁴ Dunn, James D.G, "The Thought World of Jesus." *Early Christianity* 1. 321-343, no 3 (2010), 324.

¹⁰⁵ Ibid.

¹⁰⁶ Mer om Jesus förhållande till matreglerna presenteras nedan.

Allt detta var frågor som å det starkaste sysselsatte fariseerna och det måste Matteus ha vetat. Det går alltså att se att Matteus framställer Jesus som inte bara en religiös man, utan en man som i mångt och mycket liknade fariseerna, eftersom Matteus i stort sätt framställer att Jesus delade samma praxis och teologi som dem. Det är förvisso inte förvånande att Matteus framställning av Jesus inkluderar dessa saker, eftersom Palestina under Jesu tid var ett mycket religiöst område, mycket tack vare det inflytande som fariseerna hade haft över folket, vilket Sanders så väl har visat.¹⁰⁷ Fariseernas inflytande över judendomen under Jesu tid var nämligen så stort att folket hade börjat praktisera deras vanor och vanorna hade under Jesu tid blivit en gemensam judendom,¹⁰⁸ där tempelkulten, offren, sabbaten, omskärelsen och de olika renhets och matreglerna delades av så gott som alla, vilket Sanders har visat.¹⁰⁹ Men som vi såg ovan (sid 20) så mottog fariseerna kritik från minst fyra olika håll, vilket kan bero på att andra grupper ville utmana fariseernas andliga status. Det är mycket möjligt att Matteus tillhörde en sådan rivaliserande grupp till fariseerna och därför framställde Jesus så. Med den utgångspunkten kommer jag studera de fem följande perikoperna för att se hur Jesu förhållande till fariseerna ser ut i Matteusevangeliet.

3.1. Matt 5:17-20, 21-48

¹⁷Ni ska inte tänka att jag har kommit för att upphäva lagen eller profeterna. Jag har inte kommit för att upphäva utan för att fullborda. ¹⁸Sannerligen säger jag er: Innan himlen och jorden förgås skall inte ett iota eller en bokstav förgås, innan allt har blivit fullbordat. ¹⁹Den som därför upphäver ett av dessa minsta bud och lär dem på det sättet ska kallas för den minsta i himmelriket, men den som gör och undervisar dessa bud skall kallas för stor i himmelriket. ²⁰För jag säger er att om inte er rättfärdighet vida överskrider de skriftlärdas och fariseernas kommer ni inte alls att komma in i himmelriket. (Översättning av Mattias Dufvevind).

Hyam Maccoby tolkar vers tjugo som att fariseerna i Jesu ögon var de skickligaste lagtolkarna. Han påpekar att om Jesus hade menat att de var usla lagtolkare skulle han översatt till dagens verklighet sagt följande: ”Om er rättfärdighet inte överstiger Al Capones så kommer ni inte in i himmelriket.”¹¹⁰ (Översättning av Mattias Dufvevind). Maccoby hävdar att om fariseerna hade varit

---

¹⁰⁷ Sanders, *The Historical Figure of Jesus*, 45.

¹⁰⁸ Se Joseph AJ 13:297-298.

¹⁰⁹ Sanders, *Common Judaism Explored*, 20.

¹¹⁰ Maccoby, 153-154 (översatt av Mattias Dufvevind).

usla föredömen så hade Jesus gjort bättre i att inte nämna dem som laglärare överhuvudtaget, eftersom en sådan läsning öppnar upp för många feltolkningar.¹¹¹ Men är Maccobys tolkning av passagen verkligen rimlig? Roger Amos verkar dela Maccobys tankar och tänker att en bokstavlig översättning skulle lyda:

'fariseerna och de laglärda *är utmärkta* laglärare men ni måste överglänsa dem ännu mer, annars kommer ni inte in i himmelriket,' ett annat alternativ att översätta versen skulle vara: 'Fariseerna och de laglärda *tror att de är ordentliga* lärare av lagen, så om ni inte är bättre än dem kommer ni aldrig in i himmelriket.'¹¹² (Översättning av Mattias Dufvevind, min kursivering).

Amos menar att hans första läsning av versen ger en närmare förståelse av Jesu budskap än den andra och därmed landar närmare Jesu syn på fariseerna.¹¹³ Problemet med Amos och Maccobys tolkningar är för det första att de inte läser vad det står. De tar inte heller hänsyn till att Jesus sedan i sina anföranden skärper fariseernas lagar och därmed anser att deras tolkningar inte är strikta nog. Pamela Eisenbaum har ett annat förslag hur verserna bör tolkas och skriver att fariseerna hade en oerhörd makt över folket som religiösa föredömen och att fariseerna utnyttjade sin kunskap om Torah till sin egen fördel så att de kunde tänja på lagen. Hon menar vidare att Jesus och hans lärjungar var betydligt mer konservativa än fariseerna och därmed anklagade dem för hyckleri.¹¹⁴

Men fariseerna byggde sin lära på Torah och inte en enda gång i Matt 5 sade Jesus att fariseerna bröt mot Torah, inte heller finns det några bevis att de tänjde Torah. Matteus låter istället Jesus skärpta Torah till att inte handla om yttre gärningar utan om inre attityder,¹¹⁵ vilket Sanders väldigt fint har visat,¹¹⁶ dock genom att hänvisa till den historiske Jesus och inte till Matteus framställning av Jesus. I Matteusevangeliet fördömde Jesus fariseernas lära som de hade byggt på Torah och menade att både Torah och fariseernas bokstavliga tolkning av den behövde skärpas för att någon skulle kunna komma in i himmelriket. Därmed försökte Matteus visa att Jesus ville komma åt fariseernas hyckleri, eftersom de gjorde gott i yttre handlingar, men inuti var fyllda av ondska (jämför med Matt 23:27).

---

¹¹¹ Ibid.

¹¹² Amos, 15.

¹¹³ Ibid.

¹¹⁴ Ibid.

¹¹⁵ Se Matt 5:21; 27; 33; 38; 43.

¹¹⁶ Sanders, *The Historical Figure of Jesus*, 210-211.

Att det är fariseernas ”muntliga Torah” Jesus kritiserade blir tydligt utifrån att Jesus direkt efter anförandet att lärjungarnas rättfärdighet vida måste överskrida fariseernas för att de ska komma in i himmelriket började tala om fädernas stadgar.¹¹⁷ Det skulle varit väldigt klumpigt av Matteus att skriva att fariseernas rättfärdighet ska överskridas och sedan ta upp tydliga exempel på vad som skulle överskridas om det inte var fariseernas och fädernas stadgar han talade om och kritiserade. Troligtvis var det alltså fariseernas ”muntliga Torah” Jesus kritiserade och skärpte, med målet att de skulle leva ett heligare liv.¹¹⁸ Det är alltså fullt möjligt att Matteus tillhörde en striktare trosinriktning än vad fariseerna gjorde och därför framställde Jesus kritik av dem på det strikta sätt han gjorde. En sådan trosinriktning kan mycket väl ha haft sin grund i Jesus och hans undervisning.

3.2. Matt 9:10-13

¹⁰Och det hände sig när han satt i hans [Levis] hus att många tullindrivare och syndare hade kommit för att äta tillsammans med Jesus och hans lärjungar. ¹¹När fariseerna såg det sade [ἔλεγον] de till hans lärjungar: ”Varför äter er lärare med tullindrivare och syndare?” ¹²Han hörde det och sade [εἶπεν] till dem: ”Det är inte de som är friska som har behov av läkare utan de sjuka. ¹³Men gå och lär er vad detta är: Jag vill ha barmhärtighet och inte offer, för jag har inte kommit för att kalla rättfärdiga utan syndare.” (Översättning av Mattias Dufvevind).

Det är anmärkningsvärt att fariseerna frågade varför Jesus tog emot många tullindrivare och syndare och åt med dem. Neusner har visat att fariseerna troligtvis var en sekt som strikt höll sig till sig själva och ville undvika all kontakt med syndare för att de inte själva skulle bli rituellt orena.¹¹⁹ Sanders kritiserar den ståndpunkten och menar att Neusner har missuppfattat fariseernas agenda. Han påpekar att fariseerna inte alls brydde sig mycket om rituell orenhet, eftersom det var något som inträffade hela tiden inom judendomen och man fick bukt med den orenheten genom att vänta till kvällen eller genom att tvätta händerna eller bada.¹²⁰ Det anmärkningsvärda var enligt Sanders därför inte att Jesus gick in för att äta med syndarna utan att han därigenom erbjöd syndare och tullindrivare en väg till himmelriket, utan omvändelse.¹²¹

---

¹¹⁷ Se Matt 5:21; 27; 33; 38; 43.

¹¹⁸ Fariseernas orala lag omnämns i Joseph AJ 13:297 och i Mark 7:4, Matt 15:2, samt på ett flertal ställen i den rabbiniska litteraturen. Se appendix.

¹¹⁹ Neusner, *Rabbinic Traditions About the Pharisees Before 70 CE*, 301. Se också diskussionen på sid 14 och 18 ovan.

¹²⁰ Sanders, *Jesus and Judaism*, 183-184.

¹²¹ Sanders, *Jesus and Judaism*, 187.

Sanders argumenterar att syndarna fick chansen till himmelriket enbart genom att vara tillsammans med Jesus och genom att höra hans predikan fick de upp hoppet om att de var älskade av Gud, någon omvändelse var alltså inte nödvändig. Det hoppet ledde till att Jesus kunde ta upp syndarna i sin egen krets utan att bekymra sig för hur de skulle implementeras i Guds rike. Det var Guds bekymmer, eftersom Gud snart skulle upprätta sitt rike.¹²² Sanders får dock kritik av Ben Witherington III som menar att en sådan tolkning av texten gör att Jesus skulle hamna i en svårare konflikt med fariseerna, som var väldigt skrupulösa i sin tolkning av Torah, än om han hade agerat utifrån en annan slags lagtolkning än fariseernas.¹²³

Witherington III kritiserar Sanders för att negligera konflikten mellan Jesus och fariseerna i det att Sanders påstår att konflikten är starkt överdriven av evangelisterna, eftersom Jesus och fariseerna stod nära varandra och praktiserade samma typ av renhetsregler som var gemensamma för hela Israel.¹²⁴ Det är enligt Sanders alltså inte troligt att Jesus och fariseerna skulle varit oense om sabbaten eller om de olika renhetsreglerna.¹²⁵ Witherington III påpekar att Jesu kontroverser med fariseerna angående sabbaten i evangelierna ungefär är lika många som perikoperna då Jesus umgicks med syndare och tullindrivare och han ställer sig därför frågan om varför Jesu kontroverser med fariseerna angående sabbaten inte var giltiga medan kontroversen om syndarna var det.¹²⁶

Ett problem med Sanders tolkningar av urkunderna när det gäller fariseerna är att han inte läser vad som står utan ger egna tolkningar. Josefus begränsade dem till ca 6000 män, Neusner har visat att fariseerna hade debatter om de ens kunde sälja mat till utomstående och Nya testamentet antyder att de inte umgicks med syndare och Tullindrivare. Faktalägen verkar därför starkt antyda att fariseerna var en begränsad grupp som inte hade umgänge med syndare och tullindrivare. Sanders försöker däremot genom sunt förnuft visa att fariseerna inte uteslöt någon från Israel (och betraktade dem som syndare) bara därför att de inte höll sig till samma renhetsregler och matregler som de själva gjorde.¹²⁷ Det är dock en sak att vara utesluten ur Israel eller att vara utestängd från den fariseiska gemenskapen. Om nu fariseerna var begränsade till ca 6000 män, vilket Josefus skrev så måste det ha funnits många personer utanför rörelsen som inte var fariseer även om folket ansåg fariseerna vara de bästa av föredömen. Om fariseerna till och med hade debatter om man kunde

---

¹²² Sanders, *The Historical Figure of Jesus*, 243.

¹²³ Witherington III, Ben, *The Jesus Quest: The Third Search for the Jew of Nazareth* 2.nd ed (Downers Grove, InterVarsity Press, 1997), 127.

¹²⁴ Ibid.

¹²⁵ Sanders, *Jesus and Judaism*, 264.

¹²⁶ Witherington III, 127.

¹²⁷ Sanders, *Jesus and Judaism*, 191.

sälja mat till utomstående så borde de än mer haft problem om Jesus umgicks med syndare och tullindrivare som i vissa fall inte alls respekterade de regler Israel levde efter.

Det är troligt att Matteus med sin gedigna tolkning av Torah visar att Jesus inte alls var intresserad av att upprätta syndarna utan omvändelse, eftersom han krävde att hans lärjungar skulle leva mer perfekt än de skriftlärdade och fariseerna (Matt 5:20-48). Därmed är Witherington III's och Neusners tolkningar av fariseerna mer rimliga än Sanders tolkningar. Jesus umgicks alltså med syndarna för att erbjuda dem omvändelse, något fariseerna var förvånade över. Men omvändelsen inkluderade enligt Matteusevangeliet att lärjungarna skulle leva efter en betydligt högre standard och rättfärdighet än vad fariseerna gjorde (Matt 5:17-20).

Roger Amos har en annan mycket intressant vinkel på perikopen. Han menar att när fariseerna frågade lärjungarna om varför Jesus åt med syndarna så var det från utgångspunkten att Jesus var en farisé som nu bröt med fariseernas religiösa praxis och därmed riskerade att underminera hela den fariseiska rörelsen, eftersom Jesus var så populär.¹²⁸ Det är en mycket intressant tanke som verkar rimlig, eftersom Jesus på många plan liknade fariseerna. Frågan om varför Jesus åt med syndarna implicerar att fariseerna var förundrade att Jesus åt med dem. En sådan förvåning är endast berättigad ifall Jesus ansågs vara en farisé, eftersom fariseerna inte åt med eller ens umgicks med syndare och tullindrivare, vilket visats ovan.¹²⁹ En intressant detalj i texten ”När fariseerna såg det sade (ἔλεγον) de till hans lärjungar...” är att ordet sade återges i imperfekt. Det behöver inte göras till en stor sak, men imperfekt tempus i grekiskan återger en pågående handling i förfluten tid. Vissa ord, som till exempel ”sade” kan användas i den formen utan att det måste implicera en pågående handling i förfluten tid särskilt mycket, men när Jesus sedan svarar fariseerna sker det med följande fras från Matteus: ”Han hörde det och sade (εἶπεν) till dem.” Här används inte längre imperfekt som tempus utan istället aorist vilket endast indikerar en avslutad handling i dåtid och säger alltså ingenting om någon pågående form. Genom att Matteus använde två olika varianter av dåtida tempus skulle hans läsare kunnat uppfatta det som om fariseerna var ihärdiga i sin fråga till lärjungarna om varför Jesus åt med tullindrivare och syndare. Det betyder inte väldigt mycket i tolkningen av texten men indikerar ändå att Matteus ville framställa fariseerna som förundrade över att Jesus åt med tullindrivare och syndarna.

Jesu avslutande kommentarer (v 12-13) är synnerligen intressant, eftersom han där tillkännagav att han inte hade kommit för att kalla de rättfärdiga utan syndarna. Han låg till bords med syndarna, vilka han nu hade kallat till rättfärdighet, men de rättfärdiga behöver ingen omvändelse. Den versen

---

¹²⁸ Amos, 23.

¹²⁹ Se sid 14, 15 och 18.

kan man tolka som om att fariseerna var de rättfärdiga som inte behövde någon läkare. Det är en ganska rimlig slutsats menar Amos, men påpekar samtidigt att uttalandet skett med en stor portion ironi.¹³⁰ Det är i varje fall intressant att Matteus låter Jesus tillskriva fariseerna rättfärdighet samtidigt som de kritiseras för att inte själva vilja ta sig an syndarna och tullindrivarna (Matt 9:12-13).

3.3. Matt 12:1-8

¹Vid samma tid tog Jesus vägen genom sädesfälten på sabbaten. Hans lärjungar blev hungriga och började rycka av ax och äta. ²Fariseerna såg det och sade till honom: ”Se, dina lärjungar gör sådant som inte är tillåtet på sabbaten.” ³Han svarade: ”Har ni inte läst vad David gjorde när han och hans män blev hungriga? ⁴Han gick in i Guds hus, och de åt upp skådebröden, som varken han eller hans män hade lov att äta, utan bara prästerna. ⁵Eller har ni inte läst i lagen att prästerna i templet på sabbaten bryter mot sabbaten utan att bli skyldiga till något brott? ⁶Men jag säger er: här finns det som är större än templet. ⁷Om ni förstod vad som menas med Barmhärtighet vill jag se och inte offer, så skulle ni inte döma oskyldiga. ⁸Ty Människosonen är herre över sabbaten. (Bibel 2000).

Perikopen visar att Jesus behärskade att debattera på ett fariseiskt sätt. Herbert W Basser påpekar att det inte var någon överträdelse mot Torah att plocka ax på sabbaten, men att det däremot var ett brott mot fariseernas regler.¹³¹ Basser menar att varje gång Matteus förde in Jesus i en debatt med fariseerna var det enbart för att framställa Jesus som en bättre lärare i deras ”muntliga Torah” än vad de själva var.¹³² Jesus kunde tydligen argumentera på ett typiskt fariseiskt sätt i Matteusevangeliet och han grundlägger sin lära i olika tidigare tolkningar av både Davids liv och prästernas praxis (Matt 12:1-8). Ett typiskt sätt att argumentera gick ut på att gå tillbaka till äldre auktoriteter för att stadfästa sin egen lära, men den läran kunde också ifrågasättas av andra. Genom att Jesus argumenterade på det sättet visade Matteus att Jesus behärskade Torah och dess tolkningar bättre än fariseerna själva, enligt Basser. Därmed kritiserade Jesus fariseernas tolkning av Torah utan att själv överträda den.¹³³

---

¹³⁰ Ibid.

¹³¹ Basser, Herbert W, ”The Gospels and Rabbinic Literature,” *The Missing Jesus: Rabbinic Judaism and the New Testament*, ed. Bruce Chilton, Craig A Evans, Jacob Neusner (Boston, Brill Academic Publishers, Inc, 2002), 77-99 (98).

¹³² Basser, 97.

¹³³ Basser, 99.

Martin Pickup har en lite annorlunda tolkning av perikopen. Han visar att Jesus i Matteusevangeliet argumenterade utifrån att sabbaten var gjord för människan och därmed satte Jesus människan i centrum, vilket inte var fallet med fariseernas tolkning av sabbaten, då de regelmässigt höll den trots att det ibland ledde till lidande för människorna.¹³⁴ Praxis att plocka ax på någon annans fält var reglerad i Torah, men fariseerna tillät inte att man gjorde det på sabbaten. I Matteusevangeliet tog Jesus enligt Pickup upp debatten med fariseerna, eftersom Jesus menade att de inte såg till människans behov före regelverket.¹³⁵ Varken Pickup eller Bassler hävdar att Jesus bröt mot Torah, däremot menar båda med lite olika synvinklar att Jesus debatterade fariseernas ”muntliga Torah” och fördömde den genom att den inte satte människan främst. Han bröt dock aldrig mot Torah utan diskuterade endast hur Torah skulle appliceras i vardagen, vilket var debatter som fariseerna hela tiden sysselsatte sig med, vilket Talmud visar, då den är fylld av exempel på meningsskiljaktigheter mellan Hillel och Shammai och andra rabbiner. Fariseerna var sinsemellan inte exakt eniga hur Torah skulle tolkas angående sabbaten, eftersom Torah inte tydligt definierade vad arbete var. Därför diskuterade rabbinerna vilken praxis som var den rätta under Jesu tid och Matteus lät Jesus lägga sin vinkel till debatten, vilket alltså var naturligt i judendomen under Jesu tid.

3.4. Matt 15:1-11

¹Sedan kom fariseer och skriftlärda från Jerusalem fram till Jesus och sade: ²”Varför bryter dina lärjungar mot fädernas regler? De tvättar ju inte händerna innan de äter.”
³Han svarade: ”Varför bryter ni själva mot Guds bud för era reglers skull? ⁴Gud har sagt: Visa aktning för din far och din mor och: Den som smädar sin far eller sin mor skall dö. ⁵Men ni påstår att om någon säger till sin far eller sin mor: Det som jag hade kunnat hjälpa dig med, det ger jag som tempelgåva, ⁶då behöver han inte visa aktning för sin far eller mor. Så sätter ni Guds ord ur kraft för era reglers skull. ⁷Hycklare, Jesaja profeterade rätt om er när han sade: ⁸”Detta folk ärar mig med sina läppar, men deras hjärtan är långt ifrån mig. ⁹Fåfängt dyrkar de mig, ty läroarna de lär ut är människors bud.” ¹⁰Sedan kallade han till sig folket och sade: ”Lyssna och försök att förstå. ¹¹Det är inte det som kommer in i munnen som gör människan oren. Men det som går ut ur munnen, det gör människan oren. (Bibel 2000).

---

¹³⁴ Pickup, Martin, ”Matthew’s and Mark’s Pharisees” In *In Quest of the Historical Pharisees*, ed. Jacob Neusner and Bruce Chilton (Waco, Baylor University Press, 2007), 67-112 (78).

¹³⁵ Pickup, 79.

Matteus låter återigen Jesus visa prov på att han behärskade den fariseiska debattkonsten. När han ställdes inför en fråga om varför han inte tvättade händerna gick han tillbaka till deras egen praxis och undrade varför fariseerna bröt mot Guds bud för deras egen praxis skull. Det verkar alltså som om det var viktigt för Matteus att visa att inga bud i skriften skulle komma i kläm, enligt Jesus, för att fariseernas egna praxis skulle upprätthållas. Ovan visades att Sanders argument att den här perikopen är ohistorisk inte stämmer, eftersom också Markus har med den, vilket gör att dispyten kan härledas till innan templets fall år 70.¹³⁶ Wassén har dessutom visat att perikopen ovan ligger närmare det historiska än vad Markus evangelium återger, eftersom Matteus inte förklarade all mat för ren såsom Markus gjorde (Mark 7:19).¹³⁷ Eftersom Torah förklarar olika djur för orena hade det varit anmärkningsvärt om Matteus hade låtit Jesus bryta Torah genom att förklara all mat för ren. Jesus höll sig alltså i Matteusevangeliet till det strikt judiska och förklarade inte Torahs matregler ogiltiga, utan höll sig till Guds bud. Utöver det diskuterade Jesus med fariseerna på ett typiskt fariseiskt sätt, men han tillät inte fariseerna få sista ordet, vilket ofta Mishnah och Tosefta gör enligt Neusner.¹³⁸ Bassers argument ter sig därför ganska troligt, att Matteus ville visa att Jesus behärskade fariseernas debatteknik bättre än vad de själva gjorde.¹³⁹

Det är intressant att fariseerna och de skriftlärda kommenterade över varför Jesus inte tvättade händerna innan måltiden. Det kan betyda en av två saker. De kan antingen ha undrat det, eftersom Jesus var en av dem och nu bröt deras praxis, eller för att det var praxis i hela Israel att tvätta händerna innan maten. Men ovan visades att Jesu debatter med fariseerna inte hade existerat om inte Jesus och fler med honom hade varit oense om fariseernas reningssystem.¹⁴⁰ Oavsett vilket alternativ man väljer så valde Matteus att framställa Jesus diskussion med fariseerna, eftersom han inte ansåg att man behövde tvätta händerna innan måltiden. I debatten lät han också ta upp en praxis hos fariseerna som åsidosatte Guds bud, nämligen Korban, vilket är förståeligt med tanke på hans vördnad för Torah. Vad som är mindre förståeligt är att han lät Jesus kritisera fariseernas praxis av att tvätta händerna innan måltiden, eftersom en sådan praxis inte bröt mot några bud i Torah. Det är mycket möjligt att den grupp eller församling Matteus tillhörde inte tvättade händerna och därför ansåg fariseernas syn på reningen innan maten var onödig, om än inte i strid med Torah. Kanske är det rimligt att anta att Matteus på den punkten hade bevarat Jesu egna ord, men det är bortom den här undersökningen.

---

¹³⁶ Se sid 17-18 ovan.

¹³⁷ Wassén, 30.

¹³⁸ Neusner, *The Pharisees*, 164.

¹³⁹ Bassier, 97.

¹⁴⁰ Se sid 16, 17, 20.

3.5. Matt 23:2-3

¹Sedan talade Jesus till folket och till sina lärjungar, ²och sade: ”På Mose stol satt de skriftlärdar och fariseerna, ³gör¹⁴¹ därför allt vad de säger er och håll¹⁴² det, men gör inte enligt deras gärningar: För de talar, men handlar inte!” (Översättning av Mattias Dufvevind).

Många gånger har Matteus 23 använts för att visa att Jesus var fientlig mot det judiska och mot fariseerna. Ingen annan gång i något evangelium är Jesus lika barsk mot fariseerna som i Matt 23, bortsett från kanske Luk 11. Men ville verkligen Matteus framställa Jesus som fientlig mot det judiska? Eller ville han framställa Jesus som en judisk man som på ett judiskt sätt diskuterade judiska läror med andra judiska män? I perikopen förklarade Jesus att fariseerna lade tunga bördor på folket och att de gjorde sina böneresor breda och sina manteltofsar stora samtidigt som de ville bli ansedda som religiösa personer med hög ställning (Matt 4-6). Men Matteus skriver att Jesus själv hade hörntofsar på sin mantel (Matt 9:20). Alltså kan det inte varit hörntofsarna som var problemet.

I vers två befäller Jesus sina lärjungar å det starkaste att hålla sig till fariseernas olika läror, vilket går att se av imperativen, som tyvärr inte alls blir lika starka i svenskan som de blir i grekiskan. Det verkar som att Matteus ville ge en god bild av fariseernas undervisning, men att han kritiserade deras praxis. I vers tre framkommer att fariseerna talade men inte handlade och det är därför en slags hyckleri som Matteus beskriver när Jesus kritiserade fariseerna. Det går dock inte komma ifrån att imperativen verkligen befäller att lärjungarna till fullo ska följa fariseernas påbud, vilket starkt antyder att Matteus ansåg att fariseernas läror var de rätta. Ett aorist imperativ¹⁴³ säger att talaren inte bara önskar, utan förväntar sig, att hans åhörare ska göra vad han säger till dem. Det var alltså inte ett förslag som Jesus gav när lärjungarna och folket skulle följa fariseernas bud utan det var den starkaste befallning någon kan ge i det grekiska språket.

Matteus låter senare Jesus ge sex olika verop till de skriftlärdar och fariseerna (Matt 23:13-36). Vart och ett av dessa verop handlade om att de var hycklare. Jesus sade aldrig att det de undervisade var fel, däremot sade han att de inte gjorde vad de skulle på rätt sätt. Det var inte fel att de gjorde proselyter (v 15), utan felet låg i att proselyten gjordes till en värre hycklare än fariseerna när de

---

¹⁴¹ Matteus använder ett aorist imperativ, vilket är den starkaste befallning grekiskan har, vilket ger betydelsen att lärjungarna i sin helhet ska observera fariseernas läror.

¹⁴² Presens imperativ, vilket också är en stark befallning om än inte lika omfattande som användning av aorist imperativ.

¹⁴³ Se fotnot 141.

undervisat honom färdigt. Det var inte fel att svära eder (v 16-22), men det var detaljerna i hur man svor ederna som Jesus debatterade mot. Fariseerna gjorde inte fel som var noggranna med tionde av olika kryddor, för det skulle de göra, men det felaktiga var att de inte i lika hög grad gav akt på barmhärtigheten (v 23). Det var inte heller fel av fariseerna att de rengjorde utsidan av bågare och kärll, utan felet låg i att de trots det var fyllda av begär och bristande självkontroll (v 25-26). De såg rättfärdiga ut på utsidan, men det var deras inre leverne Jesus ville förändra (v 27-28). Det var inte att resa monument över profeterna som i sig var fel, utan felet låg i att de hade en felaktig bild av sig själva och menade att de aldrig skulle handla på samma sätt (v 29-31).

Utifrån alla dessa verop är det inte själva praxisen som de handlade efter som Jesus ville förändra, utan det var snarare deras inre som var fyllt av ondska och hyckleri som behövde förändras. Harvey Falk menar att Jesus genom sina uttalanden agerar utifrån Hillels ståndpunkt och kritiserar Shammais hus. Falk försöker påvisa att Jesus menade att Hillels hus var överlägsna Shammais hus och därför skulle folket lyssna till fariseernas lära som var Hillels, men Shammais praxis skulle de inte följa.¹⁴⁴ Falks argument blir krystade och det är svårt att argumentera för att Matteus skulle varit så klumpig att sammanblanda de två olika partierna när han i resten av evangeliet var ytterst noggrann i sin planering och struktur. Basser kritiserar Falk för att inte ha sin fakta rätt och påpekar att Jesus ibland faktiskt stod närmare Shammai än Hillel.¹⁴⁵ Det går däremot argumentera för att Matteus väl kände till fariseernas olika läror, både Hillels och Shammais men inte ansåg att deras yttre praxis kom åt deras inre trosliv. Det är mycket möjligt att Matteus tillhörde en församling eller grupp som betonade heligheten och att han kritiserade vissa fariseer som inte levde med ödmjukhet inför Gud trots att de i sin praxis var felfria.

Ett problem med argumentet att Jesus tillhörde Hillels parti eftersom han till största delen var enig med dem, är att han i frågan om äktenskapet var mer enig med Shammai. Som visats ovan var Hillel mer människovänlig i sin tolkning av den ”muntliga Torah.” Därmed var han inte lika rigorös i att implementera Shammais hårdare regler. Att han var mildare i sin tolkning av äktenskapet betyder i hans fall att han tolkade Torah till mannens fördel och därmed satte kvinnan i problem vid skilsmässa. Medan Shammai tolkade regelverket mer till kvinnans fördel. Deras debatt om detta går att urskilja i M. Gittin 9:10:

---

¹⁴⁴ Falk, Harvey, *Jesus the Pharisee: A New Look at the Jewishness of Jesus* (Eugene, Wipf and Stock, 2003), 125.

¹⁴⁵ Basser, 78.

Beit Shammai say, "No man shall divorce his wife, unless he found in her unchaste behaviour, as it is stated [Deuteronomy 24:1], 'Because he found in her *'ervat davar'* [unchaste behavior]." Beit Hillel say, "Even if she spoiled his food, because it is said, *ervat davar*". Rabbi Akivah says, "Even if he found another [woman] prettier than her, as it is stated [ibid.] 'If it happen that she does not find favor in his eyes.'"¹⁴⁶

Shammai stod alltså på kvinnans sida medan Hillel tog mannens parti. Jesus höll sig i Matteusevangeliet närmare Shammais tolkning av texten, men gick inte tillbaka till 5:e Mos 24:1-5 som fariseerna gjorde som konfronterade honom om skilsmässa. Han gick istället ända tillbaka till skapelseberättelsen och menade att man och kvinna var ämnade att hålla sig tillsammans (Matt 19:1-9). Alltså även om Jesus höll sig närmare Shammai i äktenskapsfrågan som tolkade regelverket till fördel för kvinnan så gick Jesus i Matteusevangeliet steget längre och kom återigen åt människans inre troslov. Jesus hävdade i Matteusevangeliet att det var för människans hårda hjärtans skull som Mose tillät skilsmässa, men att det inte var så från början. Det var alltså människans inre attityder Jesus ville komma åt.

3.6. Matteusevangeliets framställning av Jesus

Hur ska vi tänka oss Jesus som han presenteras i Matteusevangeliet? Han diskuterade Mose lag utifrån en självklarhet och visade att lagen inte var upphävd på något sätt. Visserligen hävdade inte fariseerna det heller, vilket vi såg i Matt 5:17-20, 21-48 och Matt 23. Det Jesus istället gjorde enligt Matteus var att tolka skrifterna på ett annat sätt än vad fariseerna gjorde. Fariseernas tolkningar baserades på deras "oral Torah," vilket ibland ledde till att vissa praxis enligt Matteus stred mot Guds bud, till exempel "korban," som vi såg i Matt 15:1-11. I de fem perikoper som har analyserats ovan framkommer bilden av en självsäker Jesus som har svar på tal i alla slags situationer och som ställer fariseerna till svars för deras bristande praxis. Det är aldrig deras teologi Jesus kritiserade eftersom han i stort var enig med fariseernas teologi. Han undervisade om uppståndelsen från de döda (Matt 16:21; 22:29-33), han trodde på änglar (Matt 22:30; 25:31), han kallade Gud sin Fader (Matt 6:9-13) och besökte synagogorna regelbundet (Matt 4:23; 9:35) och befallde att hans lärjungar skulle göra alla folk till lärjungar (Matt 28:18-20). Alla dessa teologiska tankegångar

---

¹⁴⁶ M. Gittin 9:10, www.Sefaria.org, Mishnah Gittin, www.sefaria.org/texts, ingen info om senast ändrad finns tillgänglig, https://www.sefaria.org/Mishnah_Gittin.9.10?lang=bi. Hämtad 2018-05-19.

delade Jesus med fariseerna i Matteusevangeliet, vilket inte gör det troligt att Jesus kritiserade fariseernas teologi.

Vad som framkommer i de fem perikoperna jag har analyserat är att Jesus kritiserade fariseerna för deras bristande praxis och deras misslyckande att leva upp till deras redan högt ställda krav. Det som verkar vara Jesu starkaste kritik mot fariseerna är att de inte lyckades ha en samklang mellan deras inre trosliv och deras yttre praxis. Kort sagt så anklagade Jesus fariseerna i Matteusevangeliet för att vara hycklare. I Matt 23 såg vi att det inte var fariseernas praxis Jesus egentligen ville komma åt utan han ville att de skulle förändras på insidan, kanske så att deras yttre gärningar inte skulle ske av tvång utan av en kärlek till Gud, deras fader.

När Jesus fick motta kritik av fariseerna för att han åt med syndare och tullindrivare vände han kritiken mot fariseerna och visade att de inte hade förstått att Gud vill se barmhärtighet och inte offer (Matt 9:13). Jesus kritiserade återigen fariseernas inre attityder och anklagade dem för att ha en bristande empati mot dem som behövde det bäst. Vad som är anmärkningsvärt i perikopen är att Jesus tillskriver fariseerna rättfärdighet när han säger att ”det inte är de friska som behöver läkare, utan de sjuka.” Därmed förklarade Jesus alltså att fariseerna var de rättfärdiga men kritiserade dem samtidigt för deras bristande empati.

I alla perikoperna var Jesus snabb i sina repliker mot fariseerna och han fick alltid det sista ordet, vilket var ovanligt i den rabbinska litteraturen. Det verkar därför som att Herbert W Bassers slutsats är rimlig, nämligen att Matteus ville framställa Jesus som en bättre lärare av Mose lag och den ”orala Torah” än vad fariseerna var.¹⁴⁷ Randolph Tate menar att det för de flesta moderna läsare är okänt att Jesus diskuterade Torah på ett typiskt fariseiskt sätt och att Matteus har hämtat mycket av Jesu debatteknik från den rabbinska litteraturen.¹⁴⁸ Jesus framstod enligt Tate som en expert i den judiska lagen och sågs dessutom som lagen personifierad av Matteus.¹⁴⁹ I Matteus 15:1-11 kritiserar Jesus fariseerna för att deras ”orala Torah” stod i strid med Torah som Mose fått från Gud. I och med det är det lätt för en modern läsare att förstå det som om Jesus förkastade all typ av oral lag. Men Matteus framställer Jesus som en man som i viss mån följde en annan oral lag än fariseernas lag. Det kan man bland annat se i det att Matteus beskriver att Jesus var verksam i synagogorna, vilket inte var reglerat i Mose lag utan troligtvis var något som tillhörde den muntliga lagen som fariseerna representerade. Jesu kritik mot att fariseerna hade en oral lag kan alltså inte berättiga alla tillfällen i Matteus evangelium där Jesus var oense med dem. Om han förkastade den orala lagen

---

¹⁴⁷ Basser, 97.

¹⁴⁸ Tate, 64. Se bland annat Bergspredikan samt Matt 22:36.

¹⁴⁹ Tate, 143.

helt och hållet borde han endast ha levt sitt liv utifrån Mose lag. Eftersom Mose lag inte reglerade alla situationer som kunde uppstå i det verkliga livet under Jesu tid så behövde han också hålla sig till vissa praxis som förklarade hur lagen praktiskt skulle levas.

Om alltså Jesus följde en oral lag, varför kritiserade han då fariseerna för att de följde en oral lag? Svaret ligger troligtvis i det att fariseernas orala lag inte fick deras inre att hamna i samklang med deras yttre gärningar och för att fariseerna vissa gånger tolkade sin orala lag så att Mose lag tappade auktoritet. Vissa gånger tolkade fariseerna sin orala Torah så att människor i nöd hamnade i kläm (Matt 12:1-8). Jesus var emot båda dessa bruk av fariseernas orala Torah och ville inte att varken Guds bud eller svaga människor skulle komma i kläm på grund av tolkningen av den orala Torah. Därmed var Jesus troligtvis enligt Matteusevangeliet inte emot ett bruk av en oral Torah, så länge som denna orala Torah inte kom i strid med Mose lag eller hindrade hjälp till svaga och behövande människor.

Jesus som Matteus presenterar honom är en man med god insikt i fariseernas olika läror och praxis vilket väl syns i alla perikoper jag har analyserat. Han var dessutom väl förtrogen med fariseernas debatteknik. Det ligger inte långt bort att anta att Jesus i Matteusevangeliet hade ett samröre med fariseerna och att han kanske till och med var en farisé själv. Tanken kanske är djärv med tanke på Nya testamentets ständiga kritik av fariseerna, men den är inte ny. Ganska många forskare har velat göra Jesus till en farisé, bland andra Hyam Maccoby och Roger Amos. Jag anser dock inte att bevisen räcker för att utifrån Matteusevangeliet säga att Jesus var en farisé, men däremot anser jag det säkert att Matteus vill få Jesus att framstå som en otroligt kunnig man inom fariseernas läror och praxis, vilket också Herbert Basser på ett bra sätt har visat.¹⁵⁰

3.7. Sammanfattning

Utifrån de ovan analyserade perikoperna kan vi se att Jesus kom från en religiös familj och klädde sig som en religiös jude samt besökte synagogan regelbundet. Utöver det debatterade han med fariseerna på ett typiskt fariseiskt sätt och gav dem till och med rätt i deras läror, medan han fördömde deras hyckleri. Både Matt 5 och Matt 23 beskriver Jesus som motståndare till fariseerna och det är lätt att läsa ut fakta ur texterna som inte egentligen uttrycks. I Bergspredikan kritiserade Jesus fariseerna för att de höll Torah men inte gjorde mer. Själv krävde han av sina lärjungar att de skulle leva på ett än mer radikalt sätt, vilket visar att Jesus ville komma åt attityden till varje handling istället för handlingen i sig. När Bergspredikan läses på det sättet framkommer det likheter

---

¹⁵⁰ Basser, 97.

med Matt 23 där Jesus klandrade fariseerna för att de brast när de utförde sina läror trots att de i stort hade rätt undervisning. Deras undervisning var alltså rätt och riktig, men de inre attityderna kunde inte förändras genom yttre handling. I Matteusevangeliet såg Jesus dem alltså som vitkalkade gravar som såg rättfärdiga ut när de handlade enligt lagen, men han ville att de skulle leva med heligare attityder. Han ämnade alltså inte att slå ner på deras läror i första hand, utan verkar i stort varit överens med dem i många fall. När Jesus skärpte lagen liknade det på många sätt vad Baumbach sade, att fariseerna var ute efter att sätta ett stängsel runt Torah.¹⁵¹

Jesu debatter med fariseerna angående sabbaten handlade om att de inte lyckades sätta människan främst utan vördade sina egna regler så att människorna kom i kläm. Det finns dock ingenting i Matteus evangelium som antyder att Jesus bröt sabbaten, men han tolkade reglerna för sabbaten på ett annorlunda sätt än fariseerna. Han hade därmed en annan vinkel på hur Torah skulle tolkas, vilket låg helt i linje med hur den fariseiska debatten såg ut under Jesu tid.

När det gäller fariseernas praxis att tvätta händerna före måltiden kan man anta att Jesus kritiserade just den praxisen, eftersom han inte såg hur den blev annat än en börda för människor. Själva diskussionen i sig följde i stort fariseernas debattform. Jesus hade alltså ett nära förhållningssätt till fariseerna och kände till deras undervisningsformer. Men det går ändå inte utifrån faktaläget att avgöra om han var en farisé, eftersom judendomen överlag kan ha varit så präglad av den fariseiska läran att alla hängivna judar kände till den, utan att för den sakens skull vara medlemmar av det fariseiska partiet.

Jesu debatt om äktenskapet visar att Matteus var väl förtrogen med fariseernas argument angående skilsmässa. Men typiskt för Matteusevangeliet var att Jesus ville komma åt de inre attityderna istället för att se till en handling som sådan. Det var alltså inte bara en fariseisk debatt som Matteus återgav utan Jesu egna tolkningar av Torah som fördömer människans inre hårdhet. Perikoperna om äktenskapet blir problematiska om man vill tolka Jesus som en farisé eftersom han oftast i Matteusevangeliet höll sig till Hillels tolkningar, men i äktenskapsfrågan höll sig närmare Shammai. Om Matteus därför ville framställa Jesus som en farisé måste han anammat tolkningar som innehöll både Hillels och Shammais läror.

Det finns dock några perikoper där Matteus antyder att Jesus kan ha varit en farisé, bland annat fariseernas förvåning över att Jesus åt med syndare och tullindrivare (Matt 9:10-13) och fariseernas undran om varför Jesus inte tvättade händerna innan måltiden (Matt 15:1-11). Men bevisen är inte så starka att det med säkerhet går att säga att Matteus ville framställa Jesus som en farisé. Däremot

---

¹⁵¹ Baumbach, G, "φαρασαῖος." 3415-17.

kan slutsatsen som katolska kyrkan kommit fram till och som Paul Pawlikowski redovisar antas vara riktig när han återger att fariseerna var den grupp som Jesus stod närmast.¹⁵² Om Jesus var en farisé måste därför ytterligare forskning undersöka och det är möjligt att det nuvarande faktaläget måste stärkas med ytterligare textfynd för att någon egentlig slutsats ska kunna dras.

3.8. Egna reflektioner

I mitt arbete har jag ställts inför ett flertal problem, där det främsta problemet var hur jag skulle förhålla mig till de historiska källorna. Josefus, Nya testamentet och Talmud ger alla olika skildringar av vilka fariseerna var och Josefus och Talmud tycks vara svåra att förena. I arbetet att komma fram till vilka fariseerna var har jag därför varit tvungen att använda mig av Neusners olika böcker och har därmed lutat mig lite väl kraftigt mot hans slutsatser. Jag anser dock att han är något på spåren, vilket förvisso också Sanders är, men Sanders har för att komma fram till vilka fariseerna var gjort en del avkall på de viktigaste källorna, vilket jag försökt visa. Eftersom jag tyvärr inte besitter kunskap i hebreiska har jag varit tvungen att förlita mig på översättningar av Talmud och har ofta använd mig av Neusner, eftersom hans översättningar har varit mest lättillgängliga. Att Neusner har fått så stort utrymme i uppsatsen gör att faktaläget kan ha blivit skevt, men jag hoppas att jag med resterande litteratur har kunnat väga upp det. Jag har också använt mig av Steve Mason för att analysera främst Josefus inställning till fariseerna, vilket ytterligare kan ha gett en tendentiös vinkling av uppsatsen, eftersom Mason har tagit Neusners verk vidare. Det finns därför en risk att uppsatsen är något tendentiös.

Ett annat problem jag har ställts inför är avgränsningen av uppsatsen. Mitt mål från början var att undersöka hur Jesus i Matteusevangeliet förhöll sig till fariseerna, men för att komma fram till en god slutsats var jag först tvungen att etablera en bild av vilka fariseerna var, vilket tog mycket plats i anspråk, vilket ledde till att analysen om hur Jesus förhöll sig till fariseerna blev lite väl knapp. Jag hade troligtvis kunnat begränsa uppsatsens omfång ännu mer och endast i detalj studerat en eller kanske två perikoper där Jesus diskuterade med fariseerna. Jag inser att jag kan ha skrivit en lite för yttlig uppsats och ska ta lärdom av det till nästa arbete jag kommer skriva.

Faktaläget var ett annat problem med uppsatsen, eftersom mängden med sekundärlitteratur i ämnet är långt mer än vad som får plats i en uppsats av den här storleken. Jag valde därför att främst representera Neusner och Sanders men hade även kunnat lita mig mot Ellis Rivkin och Anthony J Saldarini och många fler. På grund av faktaläget började jag dock inte skriva uppsatsen förrän jag

---

¹⁵² Pawlikowski, 312.

hade läst in mig på materialet, vilket inte var att föredra, eftersom det drog ut på tiden och paniken kom smygandes in på deadline. Jag kommer därför inför nästa gång börja skriva snabbare.

Slutsatsen i uppsatsen är beroende av att Neusners tes om fariseerna håller, vilket är ytterligare en svaghet med uppsatsen eftersom ett annat resultat hade framkommit om jag hade argumenterat enligt E.P Sanders linje. Möjligtvis hade slutsatsen blivit densamma, men vägen dit hade sett helt annorlunda ut om jag hade valt Sanders syn på fariseerna och slagit ner på Neusners syn. Jag anser dock att Sanders slår ner för mycket på urkunderna och därför menar jag att Neusners argumentationslinje verkade rimligare. Men hade jag lutat mig mera åt Sanders och mindre på Neusner hade uppsatsen blivit en helt annan och istället argumenterat för Jesu likheter med fariseerna utifrån den allmänna judendomens gemensamma drag. Nu utgick argumentationen istället ifrån Neusners bild, att fariseerna var en sekt som sinsemellan debatterade med varandra och att Jesus var en del av den debatten.

Kapitel 4: Slutsats

Det är svårt att göra sig en god bild av fariseerna, eftersom faktaläget inte med lätthet låter sig tolkas. Det är troligtvis möjligt att läsa ut fakta ur både Josefus och Talmud trots att de till sina karaktärer är olika, vilket beror på att de hade olika målgrupper. Josefus skrev till Romare som var intresserade av politik och filosofi medan rabbinerna i Talmud diskuterade hur olika lagar skulle tolkas utifrån Torah. Både Josefus och Talmud bekräftas av Nya testamentet och därför är det ett rimligt antagande att bilden går att föra ihop, eftersom rabbinerna aldrig förlade sin undervisning om fariseerna före år 70 i en historisk kontext i Talmud. Josefus har ofta använts för att påvisa att han var en farisé och därmed har man läst honom kritiskt och antagit att han överdriver sina fakta om fariseerna. Men Steve Mason har visat att han troligtvis inte alls var en farisé utan endast var tvungen att anamma deras läror för att kunna utträta något som aristokrat. Han skrev negativt om fariseerna många gånger, varför man troligtvis kan använda hans positiva uttalanden om dem som troliga fakta. Enligt Josefus var de en grupp begränsad till 6000 män, men med stort inflytande över folket, eftersom deras ”muntliga Torah” attraherade människor.

Den bild Neuser fått fram av fariseerna genom att studera Talmud beskriver dem som en sluten grupp som sinsemellan debatterade olika sidor av deras ”muntliga Torah.” De diskuterade bland annat hur de skulle ge tionde, tvätta bägare och kärl och hur de skulle observera sabbaten. Rituell renhet var väldigt viktigt för dem. Karaktärsdragen i sekten ledde till att de begränsades till en grupp som endast hade viss kontakt med utomstående.

Enligt Nya testamentet var de en grupp som observerade olika slags regler som främst berörde rituell renhet och hur de skulle observera sabbaten. Men Nya testamentet omnämner också att de praktiserade tionde. I de nämnda fallen beskriver Nya testamentet samma slags lagar och regler som Neuser har fått fram från Talmud, men Nya testamentet bekräftar också Josefus genom att återge att fariseerna hade viss makt och inflytande över folket.

Fariseerna var alltså en begränsad grupp men med stort inflytande över landet och påverkade därför de stora folklagren. De hade en teologi som innefattade en Gud verksam i historien, de trodde på änglar och onda andar och på de dödas uppståndelse. De praktiserade olika rituella renhetsregler och olika matregler, observerade sabbaten och var noggranna med tionde och åt inte heller med syndare och tullindrivare.

Hur förhöll sig Jesus till fariseerna i Matteusevangeliet? Matteusevangeliet skildrar Jesus som enig med fariseerna i deras teologi och liksom fariseerna trodde han på Gud, onda andar, änglar och uppståndelsen från de döda. Han visade kunskap om fariseernas debattform och kände till deras

regler och de äldstes stadgar. Matteus beskriver även att Jesus befallde att hans lärjungar till fullo skulle följa fariseernas olika bud, men inte deras olika praxis eftersom de var hycklare och inte gjorde vad de lärde.

Jesus ville i debatterna med dem ofta komma åt att de själva bröt mot de äldstes stadgar eller att de var hycklare som inte nådde upp till Jesu egna högt ställda mål. I Bergspredikan skärpte han fariseernas redan skärpta regler och menade att hans egna lärjungar aldrig skulle komma in i himmelriket om de inte levde bättre än fariseerna. Enligt Matteusevangeliet stod han alltså nära fariseerna på många plan och i de flesta fall intog han den mer människovänliga hållningen som Hillel gjorde och debatterade mot skrupulösa fariseer som möjligtvis kan ha tillhört Shammais parti. Men bevisen är inte entydiga och därför vill jag påstå att vi bör anamma Katolska kyrkans slutsats som Paul Pawlikowskis återger när han skriver att fariseerna var den grupp som Jesus stod närmast, men att det inte går att bevisa att han var en farisé.¹⁵³ Han kan ha tillhört Hillels parti, men det går inte bevisa. Det finns också en möjlighet att alla rabbiner och lärda i Israel var väl insatta i fariseernas judendom, eftersom den kan ha varit normgivande i Israel. Vad jag däremot har försökt visa med mitt arbete är att fariseerna var en begränsad grupp som sinsemellan hade ett flertal debatter och att Jesus var väl insatt i dessa debatter. Men det är så nära jag har kunnat komma Jesu relation med fariseerna.

---

¹⁵³ Pawlikowski, 312.

Bibliografi

Primärkällor

Bibel 2000, med Apokryferna, samt Noter, Parallellhänvisningar och Tillägg, översättning av Svenska Bibelsällskapet. Markus förlag, Örebro.

Nestle, E., 1851-1913, Nestle, E., 1883-1972, Aland, B., Aland, K., 1915-1994 & Universität Münster. Institut für Neutestamentliche Textforschung 2012, *Novum Testamentum Graece*, 28. rev. Aufl., herausgegeben vom Institut für Neutestamentliche Textforschung. edn, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart.

Josephus Flavius, William Whiston. *The new Complete Works of Josephus: Translated by William Whiston, Commentary by Paul L Maier*. Grand Rapids; Kregel Publications, 1999.

Mishnah, www.Sefaria.org, Mishnah, www.sefaria.org/texts, ingen info om senast ändrad, <https://www.sefaria.org/texts/Mishnah>. Hämtad 2018-05-19.

Sekundärkällor

Amos, Roger. *Hypocrites or Heroes? The paradoxal Portrayal of the Pharisees in the new testament*. Eugene; Wipf and Stock, 2015.

Basser, Herbert W. "The Gospels and Rabbinic Literature." In *The Missing Jesus: Rabbinic Judaism and the New Testament*. Edited by Bruce Chilton, Craig A Evans and Jacob Neusner. Boston; Brill Academic Publishers, Inc, 2002.

Baumbach, G. "φαρισαῖος." In Balz, Horst och Gerhard Schneider (red.). *Exegetical Dictionary of the New Testament*. 3 vol. Grand Rapids; WM. Eerdmans Publishing Company, 1993.

Bowker, John. *Jesus and the Pharisees*. Cambridge; Cambridge University Press, 1973.

Cohen, Chaye J.D. *From the Maccabees to the Mishnah*. Louisville; Westminster John Knox Press, 2014.

Dunn, James D.G. "The Thought World of Jesus." *Early Christianity* 1, no 3 (2010).

Eisenbaum, Pamela. *Paul was not a Christian: The Original Message of a Misunderstood Apostle*. 1.st ed. New York; HarperOne, 2009.

Falk, Harvey. *Jesus The Pharisee: A New Look at the Jewishness of Jesus*. Eugene; Wipf and Stock, 2003.

Hakola, Raimo and Reinhartz, Adele. "John's Pharisees." In *In Quest of the Historical Pharisees*. Edited by Neusner Jacob and Chilton Bruce. Waco, Tex; Baylor University Press, 2007.

Levine, Amy-Jill. *The Misunderstood Jew. The Church and the Scandal of the Jewish Jesus*. New York; HarperCollins Publishers, 2007.

- Lightstone, Jack N. "The Pharisees and the Sadducees in the earliest rabbinic documents" In *In Quest of the Historical Pharisees*. Edited by Jacob Neusner and Bruce Chilton. Waco, Tex; Baylor University Press, 2007.
- Neusner, Jacob. *Judaic Law from Jesus to the Mishnah: A Systematic Reply to Professor E.P Sanders*. South Florida Studies in the History of Judaism, 84. Atlanta; Ga.: Scholars Press, 1993.
- Neusner, Jacob. *The Pharisees: Rabbinic Perspectives*. New Jersey; KTAV Publishing House, INC, 1973.
- Neusner, Jacob. "The Rabbinic Traditions About the Pharisees Before 70 CE: An Overview." In *In Quest of the Historical Pharisees*. Edited by Neusner Jacob and Chilton Bruce. Waco, Tex; Baylor University Press, 2007.
- Maccoby, Hyam. *Jesus The Pharisee*. London; SCM Press, 2003.
- Mason Steve. "The Pharisees: The Narrative". In *In Quest of the Historical Pharisees*. Edited by Neusner Jacob and Chilton Bruce. Waco, Tex; Baylor University Press, 2007.
- Mason Steve. "The Pharisees: The Philosophy". In *In Quest of the Historical Pharisees*. Edited by Neusner Jacob and Chilton Bruce. Waco, Tex; Baylor University Press, 2007.
- Pawlikowski, Paul. "Was Jesus a Pharisee? And does it Matter?" In *Teaching the Historical Jesus*. Edited by Zev Garber. New York; Taylor and Francis, 2015.
- Pickup, Matthew. "Matthew's and Mark's Pharisees." In *In Quest of the Historical Pharisees*. Edited by Neusner Jacob and Chilton Bruce. Waco, Tex; Baylor University Press, 2007.
- Saldarini, Anthony J, "Pharisees." In Freedman, David Noel (red.). *Anchor Bible Dictionary*. 5 vol. New York; Doubleday, 1992.
- Sanders, Ed Parish. *Jesus and Judaism, 6th ed*. London; SCM Press, 2004.
- Sanders, Ed Parish, *Judaism. Practice and Belief. 63 BCE-66 CE*. London; SCM Press Ltd, and Philadelphia; Trinity Press International, 1992.
- Sanders, Ed Parish. *The Historical Figure of Jesus*. London; Penguin Books, 1993.
- Sanders, Ed Parish, "Common Judaism explored" in *Common Judaism: Explorations in Second Temple Judaism*. Edited by Wayne O. McCready and Adele Reinhartz. Minneapolis, Fortress Press, 2008.
- Skarsaune, Oskar. *In the Shadow of the Temple: Jewish Influences on the Early Christianity*. Downers Grove; Inter Varsity Press, 2008.
- Tate, Randolph W. *Biblical Interpretation. An Integrated Approach*, 3 ed. Peabody; Hendrickson Publishers, 2008.

- VanderKam, James C. "The Pharisees and the Dead Sea Scrolls" In *In Quest of the Historical Pharisees*. Edited by Jacob Neusner and Bruce Chilton Waco, Tex; Baylor University Press, 2007.
- Weiss, H. F. "φαρισαῖος." In Kittel, Gerhard och Gerhard Friedrich (red.). *Theological Dictionary of the New Testament*. 10 vol. Grand Rapids; WM. Eerdmans Publishing Company, 1974.
- Wassén, Cecilia. *The Jewishness of Jesus and Ritual Purity*, 2016.
- Wassén, Cecilia och Tobias Hägerland. *Den okände Jesus. Berättelsen om en profet som misslyckades*. Stockholm; Bokförlaget Langenskiöld, 2016.
- Witherington III, Ben. *The Jesus Quest. The Third Search for the Jew of Nazareth*. Downers Grove; InterVarsity Press, 1997.
- Young, Brad. *Jesus the Jewish Theologian*. Peabody; Hendrickson Publ, 1995.

Appendix: Urkunder

Josefus¹⁵⁴

Josefus Jewish War 2:162-166

Josephus Bellum Judaicum 2:162-166

(162) But then as to the two other orders at first mentioned: the Pharisees are those who are esteemed most skillful in the exact explication of their laws, and introduce the first sect. These ascribe all to fate [OR PROVIDENCE], and to God, (163) and yet allow, that to act what is right, or the contrary, is principally in the power of men, although fate does cooperate in every action. They say that all souls are incorruptible; but that the souls of good men are only removed into other bodies,--but that the souls of bad men are subject to eternal punishment. (164) But the Sadducees are those that compose the second order, and take away fate entirely, and suppose that God is not concerned in our doing or not doing what is evil; (165) and they say, that to act what is good, or what is evil, is at men's own choice, and that the one or the other belongs so to every one, that they may act as they please. They also take away the belief of the immortal duration of the soul, and the punishments and rewards in Hades. (166) Moreover, the Pharisees are friendly to one another, and are for the exercise of concord and regard for the public. But the behavior of the Sadducees one towards another is in some degree wild; and their conversation with those that are of their own party is as barbarous as if they were strangers to them. And this is what I had to say concerning the philosophic sects among the Jews.

Josefus Antiquities of the Jews 13:171-173

Josephus Antiquitates Judaicum 13:171-173

(171) At this time there were three sects among the Jews, who had different opinions concerning human actions; the one was called the sect of the Pharisees, another the sect of the Sadducees, and the other the sect of the Essenes. (172) Now for the Pharisees, they say that some actions, but not all, are the work of fate, and some of them are in our own power, and that they are liable to fate, but are not caused by fate. But the sect of the Essenes affirm, that fate governs all things, and that nothing befalls men but what is according to its determination. (173) And for the Sadducees, they take away fate, and say there is no such thing, and that the events of human affairs are not at its disposal; but they suppose that all our actions are in our own power, so that we are ourselves the

---

¹⁵⁴ Alla citat från Josefus är hämtade ifrån följande källa: Josephus Flavius, William Whiston. *The new Complete Works of Josephus: Translated by William Whiston, Commentary by Paul L Maier*. Grand Rapids; Kregel Publications, 1999.

cause of what is good, and receive what is evil from our own folly. However, I have given a more exact account of these opinions in the second book of the Jewish War.

Josefus Antiquities of the Jews 13.297-298

Josephus Antiquitates Judaicum 13:297-298

(297) but of these matters we shall speak hereafter. What I would now explain is this, that the Pharisees have delivered to the people a great many observances by succession from their fathers, which are not written in the law of Moses; and for that reason it is that the Sadducees reject them and say that we are to esteem those observances to be obligatory which are in the written word, but are not to observe what are derived from the tradition of our forefathers; (298) and concerning these things it is that great disputes and differences have arisen among them, while the Sadducees are able to persuade none but the rich, and have not the populace obsequious to them, but the Pharisees have the multitude of their side; but about these two sects, and that of the Essenes, I have treated accurately in the second book of Jewish affairs.

Josefus Antiquities of the Jews 18.12-16

Josephus Antiquitates Judaicum 18:12-16

(12) Now, for the Pharisees, they live meanly, and despise delicacies in diet; and they follow the conduct of reason; and what that prescribes to them as good for them, they do; and they think they ought earnestly to strive to observe reason's dictates for practice. They also pay a respect to such as are in years; nor are they so bold as to contradict them in anything which they have introduced; (13) and, when they determine that all things are done by fate, they do not take away the freedom from men of acting as they think fit; since their notion is, that it hath pleased God to make a temperament, whereby what he wills is done, but so that the will of men can act virtuously or viciously. (14) They also believe that souls have an immortal vigor in them, and that under the earth there will be rewards or punishments, according as they have lived virtuously or viciously in this life; and the latter are to be detained in an everlasting prison, but that the former shall have power to revive and live again; (15) on account of which doctrines, they are able greatly to persuade the body of the people; and whatsoever they do about divine worship, prayers, and sacrifices, they perform them according to their direction; insomuch that the cities gave great attestations to them on account of their entire virtuous conduct, both in the actions of their lives and their discourses also.

(16) But the doctrine of the Sadducees is this: That souls die with the bodies; nor do they regard the observation of anything besides what the law enjoins them; for they think it an instance of virtue to dispute with those teachers of philosophy whom they frequent; (17) but this doctrine is received but by a few, yet by those still of the greatest dignity; but they are able to do almost nothing of themselves; for when they become magistrates, as they are unwillingly and by force sometimes obliged to be, they addict themselves to the notions of the Pharisees, because the multitude would not otherwise bear them.

Josefus Life 10-11

Josephus Vitae 10-11

(10) and when I was about sixteen years old, I had a mind to make trial of the several sects that were among us. These sects are three:--The first is that of the Pharisees, the second that of the Sadducees, and the third that of the Essenes, as we have frequently told you; for I thought that by this means I might, choose the best, if I were once acquainted with them all; (11) so I contented myself with hard fare, and underwent great difficulties and went through them all. Nor did I content myself with these trials only; but when I was informed that one, whose name was Banus, lived in the desert, and used no other clothing than grew upon trees, and had no other food than what grew of its own accord, and bathed himself in cold water frequently, both by night and by day, in order to preserve his chastity, I imitated him in those things, (12) and continued with him three years. So when I had accomplished my desires, I returned back to the city, being now nineteen years old, and began to conduct myself according to the rules of the sect of the Pharisees, which is of kin to the sect of the Stoics, as the Greeks call them.

Josefus Life 202-203

Josephus Vitae 202-203

(195) When Simon heard Ananus say this, he desired that the messengers would conceal the thing, and not let it come among many; for that he would take care to have Josephus removed out of Galilee very quickly. So he called for John's brother [SIMON], and charged him that they should send presents to Ananus and his friends; for, as he said, they might probably, by that means, persuade them to change their minds. (196) And indeed Simon did at length thus compass what he aimed at; for Ananus, and those with him, being corrupted by bribes, agreed to expel me out of Galilee, without making the rest of the citizens acquainted with what they were doing. Accordingly

they resolved to send men of distinction as to their families, and of distinction as to their learning also. (197) Two of these were of the populace, Jonathan and Ananias, by sect Pharisees; while the third, Jozar, was of the stock of the priests, and a Pharisee also; and Simon, the last of them, was of the youngest of the high priests. (198) These had it given them in charge, that, when they were come to the multitude of the Galileans, they should ask them what was the reason of their love to me? and if they said that it was because I was born at Jerusalem, that they should reply, that they four were all born at the same place; and if they should say, it was because I was well versed in their law, they should reply, that neither were they unacquainted with the practices of their country; but if, besides these, they should say they loved me because I was a priest, they should reply, that two of these were priests also.

(199) Now, when they had given Jonathan and his companions these instructions, they gave them forty thousand [DRACHMAE] out of the public money; (200) but when they heard that there was a certain Galilean that then sojourned at Jerusalem, whose name was Jesus, who had about him a band of six hundred armed men, they sent for him, and gave him three months' pay, and gave him orders to follow Jonathan and his companions, and be obedient to them. They also gave money to three hundred men that were citizens of Jerusalem, to maintain them all, and ordered them also to follow the ambassadors; (201) and when they had complied, and were gotten ready for the march, Jonathan and his companions went out with them, having along with them John's brother and a hundred armed men. (202) The charge that was given them by those that sent them was this: That if I would voluntarily lay down my arms, they should send me alive to the city of Jerusalem: but that, in case I opposed them, they should kill me, and fear nothing; for that it was their command for them so to do. (203) They also wrote to John to make all ready for fighting me, and gave orders to the inhabitants of Sepphoris, and Gabara, and Tiberias, to send auxiliaries to John.

Josefus Life 216-219

Josephus Vitae 216-219

(216) About this time it was that Jonathan and his fellow legates came. They were sent, as we have said already, by Simon, and Ananus, the high priest; and Jonathan contrived how he might catch me by treachery; for he durst not make any attempt upon me openly. (217) So he wrote me the following epistle:--"Jonathan and those that are with him, and are sent by the people of Jerusalem to Josephus, send greeting. We are sent by the principal men of Jerusalem, who have heard that John of Gischala hath laid many snares for thee, to rebuke him and to exhort him to be subject to thee

hereafter. (218) We are also desirous to consult with thee about our common concerns and what is fit to be done. We, therefore desire thee to come to us quickly, and to bring only a few men with thee; for this village will not contain a great number of soldiers." (219) Thus it was that they wrote, as expecting one of these two things; either that I should come without armed men, and then they should have me wholly in their power: or if I came with a great number, they should judge me to be a public enemy.

Josefus Life 237-241

Josephus Vitae 237-241

(236) When Jonathan and his partners had received this letter, they wrote me no more answers, but called a council of their friends together; and taking John into their consultation, they took counsel together by what means they might attack me. (237) John's opinion was, that they should write to all the cities and villages that were in Galilee; for that there must be certainly one or two persons in every one of them that were at variance with me; and that they should be invited to come, to oppose me as an enemy. He would also have them send this resolution of theirs to the city of Jerusalem, that its citizens, upon the knowledge of my being adjudged to be an enemy by the Galileans, might themselves also confirm that determination. He said also, that when this was done, even those Galileans who were well affected to me, would desert me, out of fear. (238) When John had given them this counsel, what he had said was very agreeable to the rest of them. (239) I was also made acquainted with these affairs about the third hour of the night, by the means of one Saccheus, who had belonged to them, but now deserted them and came over to me, and told me what they were about; so I perceived that no time was to be lost. (240) Accordingly I gave command to Jacob, an armed man of my guard, whom I esteemed faithful to me, to take two hundred men, and to guard the passages that led from Gabara to Galilee, and to seize upon the passengers, and send them to me, especially such as were caught with letters about them. (241) I also sent Jeremias himself, one of my friends, with six hundred armed men, to the borders of Galilee in order to watch the roads that led from this country to the city Jerusalem; and gave him charge to lay hold of such as travelled with letters about them, to keep the men in bonds upon the place, but to send me the letters.

Josefus Life 273-275

Josephus Vitae 273-275

(273) Jonathan and his colleagues had been at Tiberias, and had persuaded a great many of such as had a quarrel with me to desert me; but when they heard of my coming, they were in fear for themselves, and came to me; and when they had saluted me, they said that I was a happy man in having behaved myself so well in the government of Galilee; and they congratulated me upon the honors that were paid me; (274) for they said that my glory was a credit to them, since they had been my teachers and fellow citizens; and they said further, that it was but just that they should prefer my friendship to them rather than John's, and that they would have immediately gone home, but that they staid that they might deliver up John into my power; (275) and when they said this, they took their oaths of it, and those such as are most tremendous amongst us, and such as I did not think fit to disbelieve. However, they desired me to lodge somewhere else, because the next day was the Sabbath; and that it was not fit the city of Tiberias should be disturbed [ON THAT DAY].

Josefus Life 280-282

Josephus Vitae 280-282

(280) When I was informed of these affairs, I determined to go to the city of Tiberias in the morning. Accordingly, on the next day, about the first hour of the day, I came from Taricheae, and found the multitude already assembled in the Proseucha; but on what account they were gotten together, those that were assembled did not know. (281) But when Jonathan and his colleagues saw me there unexpectedly, they were in disorder; after which they raised a report of their own contrivance, that Roman horsemen were seen at a place called Union, in the borders of Galilee, thirty furlongs distant from the city. (282) Upon which report Jonathan and his colleagues cunningly exhorted me not to neglect this matter, nor to suffer the land to be spoiled by the enemy. And this they said with a design to remove me out of the city, under the pretense of the want of extraordinary assistance, while they might dispose the city to be my enemy.

Josefus Life 290-293

Josephus Vitae 290-93

(290) Now there was one whose name was Ananias (a wicked man he was, and very mischievous); he proposed that a general religious fast should be appointed the next day for all the people, and

gave order that at the same hour they should come to the same place, without any weapons, to make it manifest before God, that while they obtained His assistance, they thought all these weapons useless. (291) This he said, not out of piety, but that they might catch me and my friends unarmed. Now, I was hereupon forced to comply, lest I should appear to despise a proposal that tended to piety. (292) As soon, therefore, as we were gone home, Jonathan and his colleagues wrote to John to come to them in the morning, and desiring him to come with as many soldiers as he possibly could, for that they should then be able easily to get me into their hands, and to do all they desired to do.-- When John had received this letter, he resolved to comply with it. (293) As for myself, on the next day, I ordered two of the guards of my body, whom I esteemed the most courageous and most faithful, to hide daggers under their garments, and to go along with me, that we might defend ourselves, if any attack should be made upon us by our enemies. I also myself took my breastplate, and girded on my sword, so that it might be, as far as it was possible, concealed, and came into the Proseucha.

Talmud

M Yad 4:5-7b¹⁵⁵

- A. Aramaic [passages] that are in [the book of] Ezra[-Nehemiah] and that are in [the book of] Daniel render the hands unclean.
  - B. Aramaic [passages] written in Hebrew,
  - C. And Hebrew [passages] written in Aramaic,
  - D. And [Scriptures written in] Hebrew script, do not render the hands unclean.
  - E. They [Scriptures] do not ever render [the hands] unclean, unless they shall be written in Assyrian script [i.e., the “square” Hebrew script in use since the Greco-Roman period], on parchment and in ink. (m. Yad. 4:5).
-
- A. Say the Sadducees: We cry out against you Pharisees, for you say: The Holy Scriptures render the hands unclean, and the books of Homer do not render the hands unclean.
  - B. Said R Yohanan b. Zakkai: And have we not more against the Pharisees but this alone? Lo, they say: The bones of an ass are clean, and the bones of Yohanan the High Priest are unclean.
  - C. [The Sadducees] said to him: As is their belovedness so is their uncleanness, so that a man will not make of the bones of his mother and father spoons.

---

¹⁵⁵ Lightstone, 264-265. (Lightstones översättning).

- D. [R. Yohanan b. Zakkai] said to them: Even so [are] the Holy Scriptures. As is their belovedness so is their uncleanness. And the books of Homer which are not beloved— they do not render the hands unclean. (m. Yad. 4:6)
- A. Say the Sadducees: We cry out against you Pharisees, for you declare clean the uninterrupted flow of liquid [flowing from a clean to an unclean vessel].
- B. Say the Pharisees: We cry out against you Sadducees, for you declare clean the spring of water which comes from a cemetery. (m. Yad. 4:7a)
- A. Say the Sadducees: We cry out against you Pharisees! If [in the case of] my ox and my ass, concerning which no commandments are imposed upon me, lo, I am accountable for damage done by them, then [in the case of] my manservant and my maidservant, concerning whom commandments are imposed upon me, how much more so [must it be the case] that I be accountable for damage done by them.
- B. [The Pharisees] said to them: No! If you say [thus] concerning my ox and my ass which do not possess understanding, will you say [thus] concerning my manservant and my maidservant who possess understanding? For if I anger them, they will go and set fire to the stack of grain of another, and I will be responsible to pay [for the damages]. (m. Yad . 4:7b)

BAVLI SHABBAT 2:5 I.11/31a ¹⁵⁶

- A. Our rabbis have taught on Tannaite authority.
- B. There was the incident of a certain gentile who came before Shammai. He said to him, “How many Torahs do you have?”
- C. He said to him, “Two, one in writing, one memorized.”
- D. He said to him, “As to the one in writing, I believe you. As to the memorized one, I do not believe you. Convert me on condition that you will teach me only the Torah that is in writing.”
- E. He rebuked him and threw him out.
- F. He came before Hillel. He said to him, “Convert me.” [ARN: My lord, how many Torahs were given?” He said to him, “Two, one in writing, one memorized.” He said to him, “As to the one in writing, I believe you. As to the memorized one, I do not believe you.”]

---

¹⁵⁶ Neusner, *The Rabbinic Traditions about the Pharisees before 70 CE*, 306-307. (Neusners översättning).

- G. On the first day he said to him, “Alef, bet, gimel, dalet.” The next day he reversed the order on him.
- H. He said to him, “Well, yesterday, didn’t you say it differently?”
- I. He said to him, “Didn’t you depend on me then? Then depend on me when it comes to the fact of the memorized Torah too.” [ARN: He said to him, “My son, sit.” He wrote for him, Alef, bet. He said to him, “What is this?” He said to him, “An alef.” He said to him, “This is not an alef but a bet.” He said to him, “What is this?” He said to him, “Bet.” He said to him, “This is not a bet but a gimel.” He said to him, “How do you know that this is an alef and this a bet and this a gimel? But that is what our ancestors have handed over to us— the tradition that this is an alef, this a bet, this a gimel. Just as you have accepted this teaching in good faith, so accept the other in good faith” [The Fathers according to Rabbi Nathan XV:V.1]. I.12
- A. There was another case of a gentile who came before Shammai. He said to him, “Convert me on the stipulation that you teach me the entire Torah while I am standing on one foot.” He drove him off with the building cubit that he had in his hand.
- B. He came before Hillel: “Convert me.”
- C. He said to him, ““ What is hateful to you, to your fellow don’t do .’ That’s the entirety of the Torah; everything else is elaboration. So go, study .”

Avot 1:1-18¹⁵⁷

1. A. Moses received the Torah from Sinai and handed it on to Joshua, Joshua to the Elders, the Elders to the Prophets; and the Prophets handed it on to the men of the Great Assembly (KNST)
  - B. They said three things, ”Be deliberate in judgement, raise up many disciples, and make a fence around the Torah.”
2. Simeon the Just was of the remnants of the Great Assembly. He used to say, ”On three things the world stands: on the Torah, on the [Temple-] service and on deeds of loving kindness.”
3. Antigonus of Sokho received from Simeon the Just. He used to say, ”Be not like slaves that minister to the master for the sake of receiving reward, but be like slaves that minister to the master not for the sake of receiving reward; and let the fear of heaven be upon you.”

---

¹⁵⁷ Neusner, *The Pharisees*, 15-16. (Neusners översättning)

4. Yosi b. Yo'ezer of ('YS) Seredah and Yosi b. Yohanan of Jerusalem received from them [*sic*]. Yogi b. Yo'ezer says, "Let your house be a meeting-house for the Sages, and sit amid the dust of their feet, and thirstily drink in their words."
5. A. Yosi b. Yohanan of Jerusalem says, "Let your house be opened wide; and let the needy be members of your house; and do not talk much with a woman." B. They said this of a mans own wife: how much more of his fellow wife! Hence the sages have said, "He that talks much with women brings evil upon himself, and neglect the study of the Law, and at the end he inherits Gehenna."
6. Joshua b. Perahiah and Nattai the Arbelite received from them, Joshua b. Perahiah says, "Make for yourself a master (RB), and get a fellow (HBR) [-disciple]; and judge any man with the balance in his favor."
7. Nattai the Arbelite says, "Keep far from an evil neighbor, and do not consort with a wicked neighbor, and do not despair of retribution."
8. Judah b. Tabbai and Simeon b Shetah received from them. Judah b. Tabbai says, "Make not yourself like them that would influence the judges; and when the suitors stand before you, let them be in your eyes as wicked men; and when they have departed from before you, let them be in your eyes as innocent, so soon as they have accepted judgement."
9. Simeon b. Shetah says, "abundantly examine the witnesses; and be cautious in your words, lest from them they learn to swear falsely."
10. Shemaiah and Abtalion received from them. Shemaiah says, "Love work; and hate mastery (RBNWT), and seek not acquaintance with the ruling power (RSWT)."
11. Abtalion says, "Sages, give heed to your words, lest you incur the penalty of exile, and be exiled to a place of evil waters, and the disciples that come after you drink and die, and the name of Heaven be profaned."
12. Hillel and Shammai received from them. Hill says, "Be of the disciples of Aaron, loving peace, and pursuing peace, loving mankind, and bringing them near to the Torah."
13. He used to say, "*A man made great is a name destroyed, and he that increases not decreases, and he that learns not is worthy of death, and he that makes worldly use of the crown perishes.*"
14. He used to say, "If I am not for myself who is for me? And being for mine own self, what am I? And if not now, when?"
15. Shammai says, "Make your [study of] Torah [a] fixed [habit]. Say little and do much. And receive all men with a cheerful countenance."

16. Rabban Gamaliel says, "Make for yourself a master (RB) [=Joshua b Perahiah's saying above]; and keep distant from doubt; and do not tithe by guesswork."
17. Simon his son says, "All my days I have grown up among sages, and I have found nothing better for the person (GWP) than silence; and the expounding is not the principle, but the doing; and he that multiplies words occasion sin."
18. Rabban Simeon b. Gamaliel says, "On three things the world stands: on truth, on judgement and on peace, as is written; *Execute the judgement of truth and peace* (Zech 8:16)

Hagigah 2:2-3:3¹⁵⁸

2 (2) Yose ben Yoezer says not to lean hands [on the Chagigah sacrifice]; Yose ben Yohanan says to lean hands. Yehoshua ben Perahia says not to lean hands; Nitai the Arbelite says to lean hands. Yehuda ben Tavai says not to lean hands; Shimon ben Shetach says to lean hands. Shemaya says to lean hands; Avtaliyon says not to lean hands. Hillel and Menahem did not disagree. Menahem left and Shammai entered. Shammai says not to lean hands; Hillel says to lean hands. The first [of each pair] was the nasi [head of the Sanhedrin] and the second [of each pair] was the av beit din [vice-head of the Sandhedrin].

(3) Beit Shammai says, they bring peace offerings [on Yom Tov] and do not lay their hands on them, but they do not bring burnt offerings. And Beit Hillel says, they bring both peace offerings and burnt offerings and lay their hands on them.

(4) When Shavuot occurs on Friday, Beit Shammai says that the day of slaughter [for its burnt offerings] is after Shabbat [i.e., on Sunday]. And Beit Hillel says, that the day after Shabbat is not the day for slaughter [rather it is Friday], but agrees that if Shavuot occurs on Shabbat, the next day [Sunday] is the day of slaughter. And the High Priest does not wear his vestments [on a day to which slaughter is postponed], and one may eulogize and fast, so as not to give credence to the words of those [the Sadducees] that say Shavuot occurs the day after Shabbat.

---

¹⁵⁸ www.Sefaria.org, Mishnah Chagiga, www.sefaria.org/texts, ingen info om senast ändrad, https://www.sefaria.org/Mishnah_Chagigah.2?lang=bi, https://www.sefaria.org/Mishnah_Chagigah.3?lang=bi. Hämtad 2018-05-19.

(5) One ritually washes one's hands for *chullin* [unsanctified food], *ma'aser* [tithed food] and for *terumah* [food tithed as the priest's gift]. For *kodesh* [portions of offerings eaten by the priests] one must immerse [in a mikveh]. And for *chattat* [water of purification] if one's hands are [ritually] impure, one's body is [ritually] impure.

(6) One who immerses [in order to eat] *chullin* and considers himself pure to eat *chullin*, is forbidden to eat *ma'aser*. If he immerses [in order to eat] *ma'aser* and considers himself pure to eat *ma'aser*, he is forbidden to eat *terumah*. If he immerses [in order to eat] *terumah*, and considers himself pure to eat *terumah*, he is forbidden to eat *kodesh*. If he immerses [in order to eat] *kodesh*, and considers himself pure to eat *kodesh*, he is forbidden to touch the *chattat* water [made from the ashes of the Red Heifer]. If he immerses [to meet] stringent [requirements], he is permitted to [items carrying] the more lenient [requirements]. If one does not consider himself pure [after immersing], it is as if he did not immerse.

(7) The clothes of an *Am Ha'aretz* [unlearned person] are *midras* [considered impure by treading] for *perushin* [individuals, generally Sages, highly concerned with maintaining ritual purity]. The clothes of *perushin* are *midras* for those who eat *terumah*. The clothes of those who eat *terumah* are *midras* for *kodesh* [and those who eat it]. The clothes of [those who eat] *kodesh* are *midras* for [those who touch] *chattat* water. Yose ben Yoezer was a pious man of the priesthood, and his cloak was *midras* for *kodesh*. Yochanan ben Gudgeda ate [even *chullin*] at the purity [required for] *kodesh* all his days and his cloak was *midras* for *chattat* water.

3 (1) Greater stringency applies to *kodesh* [portion of offerings eaten by the priests] than to *terumah* [tithe of gifts for the priests], for we immerse [impure] vessels within vessels [to be used] for *terumah*, but not [in vessels used for] *kodesh*. The outside, inside, and handle [are treated as separate] for *terumah*, but not for *kodesh*. He who carries [something bearing] *midras* ["treading"] impurity may carry *terumah* at the same time, but he may not carry *kodesh*. The garments of those who eat *terumah* have *midras* impurity for those who eat *kodesh*. The rule for *kodesh* is not the same as the rule for *terumah*, for regarding *kodesh*, a person unties, dries, immerses, and then ties [a garment], while for *terumah*, he ties and may afterwards immerse [a garment].

(2) Vessels finished in purity must be immersed [so that they can be used for] *kodesh*, but do not need to be immersed for *terumah*. A vessel unites with its contents [if any become impure] for *kodesh*, but does not unite for *terumah*. The fourth [degree of impurity] invalidates *kodesh*, but [no further than] the third [degree of impurity] invalidates *terumah*. Regarding *terumah*, if one hand of a person becomes impure, his other hand is still pure. Regarding *kodesh*, he must immerse both hands, for one hand makes the other hand impure regarding *kodesh*, but not *terumah*.

(3) Dry foods of *terumah* may be eaten with unwashed hands, but not *kodesh*. An *onen* [one whose close relative has died, in the period before the burial] and a *mechusar kippurim* [one who has not yet brought a sacrifice to complete purification from certain types of ritual impurity] require immersion for *kodesh*, but not for *terumah*.